

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

**Fenomén udavačství a kolaborace v Protektorátu Čechy
a Morava ve vybraných příkladech**

**The selected examples of the phenomenon of informing
and collaboration in the Protectorate of Bohemia and
Moravia**

Bakalářská práce

Autor: Ondřej Gola

Studijní program: Humanitní studia B6 107

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Vedoucí práce: ThLic. František Burda, Th.D

Hradec Králové 2023

Zadání bakalářské práce

Autor: Ondřej Gola

Studium: P19P0182

Studijní program: B6107 Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Fenomén udavačství a kolaborace v Protektorátu Čechy a Morava ve vybraných příkladech**

Název bakalářské práce AJ: The selected examples of the phenomenon of informing and collaboration in the Protectorate of Bohemia and Moravia

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá fenoménem udavačství a kolaborace na českém území v době Protektorátu Čechy a Morava. Tento fenomén bude analyzován na případech výsadkářů ze skupiny Anthropoid, kteří byli zrazeni Karlem Čurdou, a na výsadku Chalk, jehož členové byli zrazeni Adolfem Horákem. Další část práce budou tvořit jednotlivé případy z Beskyd, podložené rozhovory s pamětníky. Metodologicky se práce opírá o mimetickou teorii kultury Reného Girarda se specifickým zaměřením na mechanismus krizí identifikování lidství. Právě v tomto ohledu se práce zásadním způsobem vztahuje k transkulturní reflexi zmíněného jevu.

Klíčová slova: nacismus, partyzánský odboj, zrada, udavačství, kolaborace.

The bachelor thesis deals with the phenomenon of informing and collaboration in the Czech lands during the Protectorate of Bohemia and Moravia. This phenomenon will be analyzed in the case of paratroopers from the Anthropoid group, who were betrayed by Karel Čurda, and the Chalk airdrop, whose members were betrayed by Adolf Horák. The next part of the work will consist of individual cases from the Beskydy Mountains, based on interviews with witnesses. Methodologically, the work is based on the mimetic theory of culture of René Girard with a specific focus on the mechanism of crisis identification of humanity. It is in this respect that the work is fundamentally related to the transcultural reflection of this phenomenon.

Key words: Nazism, guerrilla resistance, betrayal, informing, collaboration.

DOLEŽAL, Miloš, Čurda z hlíny, 1. vydání. Host, 2019. ISBN 978-80-7577-803-1

DOLEŽAL, Miloš, Do posledních sil, 1. vydání. Host, 2020. ISBN 978-80-7577-543-6

BRANDES, Detlef, Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945, 3. vydání. Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-409-8

HROŠOVÁ, Marie, Na každém kroku boj, 1. vydání. ČSBS, 2012. ISBN 978-80-260-2483-5

GEBHART, Jan, Dramatické i všední dny v protektorátu, 1. vydání. Themis, 1996. ISBN 80-85821-35-4

Zadávací pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. Petr František Burda, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.3.2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, a všechny zdroje, které jsem po dobu psaní užíval, byly řádně uvedeny. Postupoval jsem pod dohledem vedoucího práce.

V Hradci Králové, dne

Ondřej Gola
.....

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce, panu ThLic. Františku Burdovi, Th.D., za jeho cenné rady, ochotu a trpělivost při psaní této bakalářské práce, a jeho motivaci, kterou mi po celou dobu dodával.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá fenoménem udavačství a kolaborace na českém území v době Protektorátu Čechy a Morava. Tento fenomén bude analyzován na případech výsadbářů ze skupiny Anthropoid, kteří byli zrazeni Karlem Čurdou, a na výsadku Chalk, jehož členové byli zrazeni Adolfem Horákem. Další část práce budou tvořit jednotlivé případy z Beskyd, podložené rozhovory s pamětníky. Metodologicky se práce opírá o mimetickou teorii kultury Reného Girarda se specifickým zaměřením na mechanismus krizí identifikování lidství. Právě v tomto ohledu se práce zásadním způsobem vztahuje k transkulturní reflexi zmíněného jevu.

Klíčová slova: nacismus, partyzánský odboj, zrada, udavačství, kolaborace.

Annotation

The bachelor thesis deals with the phenomenon of informing and collaboration in the Czech lands during the Protectorate of Bohemia and Moravia. This phenomenon will be analyzed in the case of paratroopers from the Anthropoid group, who were betrayed by Karel Čurda, and the Chalk airdrop, whose members were betrayed by Adolf Horák. The next part of the work will consist of individual cases from the Beskydy Mountains, based on interviews with witnesses. Methodologically, the work is based on the mimetic theory of culture of René Girard with a specific focus on the mechanism of crisis identification of humanity. It is in this respect that the work is fundamentally related to the transcultural reflection of this phenomenon.

Key words: Nazism, guerrilla resistance, betrayal, informing, collaboration.

Obsah

Úvod.....	8
1. Protektorát Čechy a Morava.....	11
1.1 Vznik Protektorátu.....	11
1.2. Politické, ekonomické a sociální aspekty Protektorátu Čechy a Morava.....	12
1.3 Postoje spojenců	15
1.4 Postoje církve.....	16
1.5 Odboj.....	17
2. Fenomény udavačství a kolaborace	20
2.1 Kategorizace.....	21
3. Karel Čurda	26
3.1 Čurdovy začátky.....	26
3.2 Odboj Karla Čurdy	27
3.3 Operace Anthropoid.....	28
3.4 Důsledky atentátu na Heydricha.....	30
3.5 Čurda – udavač.....	31
3.5.1 Girardovská reflexe.....	34
4. CHALK	36
4.1 Průběh výsadku	36
4.2 Nešťastný konec.....	38
4.3 Girardovská reflexe.....	40
4.3.1. Hrdina.....	40
4.3.2. Zrádce.....	41
5. Praktická část	43
5.1 Etika výzkumu	43
5.2 Metodologie výzkumu	44
5.3 Výzkumné otázky	45
5.4. Volba výzkumného souboru	46
5.5 Popis a interpretace dosažených výsledků	47
5.6 Shrnutí získaných dat.....	54
6. Transkulturní reflexe	58
6.1. Vymezení pojmů	58
6.2 Transkulturalita v bakalářské práci.....	59
Závěr.....	62
Bibliografie.....	64
Internetové zdroje	65

Úvod

Bakalářská práce se zabývá fenoménem udavačství a kolaborace za protektorátu Čechy a Morava. Konkrétně jde o analýzu těchto fenoménů na příkladech výsadek *Anthropoid a Chalk*, dále se pak budu snažit toto téma přiblížit pomocí mnou vedených rozhovorů s pamětníky druhé světové války v Beskydech.

Toto téma jsem si k bakalářské práci vybral proto, že dějiny dvacátého století mne zajímají už několik let. Dvacáté století bylo válkou silně ovlivněno, a nevyhnula se ani prostředí kde žiju. Mí rodinní příslušníci se museli vyrovnat s tím, že jejich rodina a přátelé byli obětí udavačů a kolaborantů, a tak jsem vždy inklinoval k tomu, se o těchto fenoménech dozvědět co nejvíc.

Fenomén udavačství a kolaborace je velmi složité a kontroverzní téma, které v sobě zahrnuje mnoho morálních, politických a sociálních aspektů. V bakalářské práci budu zkoumat různé motivace a důvody vedoucí k takovému jednání, stejně tak i jejich důsledky pro jednotlivce i společnost jako celek. Hlavním cílem práce je tak analyzovat tyto fenomény s důrazem na zahrnutí výše zmíněných aspektů.

K hlavnímu cíli se dopracuji skrze množství cílů dílčích. Nejprve bude třeba si vyjasnit a definovat, co výše zmíněné fenomény vůbec jsou. Pro pochopení bude potřeba udělat socio-historický kontext období protektorátu Čechy a Morava. Po vyjasnění tohoto pole budu analyzovat motivace a důvody, které vedou k udavačství a kolaboraci, s přihlédnutím na osobní, rodinné, finanční a jiné faktory, které hrají roli při rozhodování o spolupráci s okupačními silami. Dále se budu snažit popsat a analyzovat různé formy těchto fenoménů, včetně forem nejen aktivní, ale i pasivní spolupráce. Dalším z dílčích cílů bude zkoumání důsledků těchto fenoménů s přesahem dané doby, neboť pachů a zášť způsobená takovým jednáním může trvat dodnes.

K cílům práce dospějeme pomocí těchto výzkumných otázek, jejichž odpovědi budou pro pochopení daných fenoménů klíčové.

1. Jaké jsou hlavní důvody a motivace pro udavačství a kolaborování s okupačními silami? Mezi jaká dilemata je člověk v takovém prostředí postaven, a proč je schopen zradit své lidství? Je nutné si uvědomit filozofický, etický a morální přesah.
2. Jaké byly faktory specifické právě pro protektorát Čechy a Morava?

3. Jaké byly nejčastější formy udavačství a kolaborace v protektorátu Čechy a Morava?

4. Co prožívají lidé, kteří jsou obětmi udavačů a kolaborantů? Co prožívají jejich rodiny, s čím se musí vyrovnat?

5. Jak se společnost zachovala ke kolaborantům a udavačům? Jaké bylo pro tyto lidi prožívat veřejné odsouzení a nenávisť po konci války? Jak se k nim zachoval stát a právo po konci protektorátu?

Metodologie

V průběhu příprav na psaní bakalářské práce, jsem připravil zdroje z oblasti historické, filozofické a antropologické literatury. Na základě těchto zdrojů vyvstalo množství filozofických témat, které se týkají člověka a jeho role ve společnosti. Tato témata budou vztažena na témata, která vyvstala z literatury historické. Budu se snažit o propojení těchto témat, která dala za vznik celkové struktury práce.

V práci budu používat analyticko-syntetickou metodu. Nosnými prvky budou fenomény udavačství a kolaborace, které však budou podrobeny filozofické reflexi, s důrazem na hlubší pohlednutí do problematiky. Z prvotního cíle udělám řadu menších. Z nich vyvstanou základní myšlenky a teze, které pak pomocí syntézy propojím do jednotlivé myšlenky jako celku.

V práci budu používat také metodu deskriptivní, protože je nutné vytvořit socio-historický kontext doby. Nevyhnu se tak nutnému popisu, který však nabízí širší pohled na danou problematiku, stejně tak připraví půdu pro další otázky.

Ve vztahu k oboru bude nutné celou práci podrobit transkulturní reflexi. Přesah do dalších disciplín podporuje také fakt, že René Girard, na jehož mimetické teorii kultury práce stojí, užíval rovněž teologie. Člověk je bytostí duchovní, tento přesah je tak na místě.

Teorie kultury

Antropologickým východiskem bude výše zmíněná mimetická teorie kultury Reného Girarda. Girard zkoumal touhu, jakou má povahu, a jak souvisí s konflikty

mezi lidmi. Tyto konflikty, které způsobuje napodobování touhy, mají struktury stejné, jak mezi jednotlivci, tak mezi civilizacemi.

Mimetická teorie kultury je postavena na trojúhelníkové struktuře touhy. Zjednodušeně to znamená, že subjekt netouží po objektu, ale touží podle touhy někoho jiného, podle takzvaného prostředníka, který je tím, kdo touží po objektu, a pro subjekt je tak vzorem. Subjekt je sice přesvědčen o své svobodě, přesto je imitátorem touhy prostředníkovy. Tento prostředník pak stojí na vrcholu pomyslného trojúhelníku.

Touha je vlastností podmiňující lidské jednání. Girard ji popisuje jako něco nebezpečného. Na rozdíl od touhy zvířecí totiž touha lidská nemá mechanismy, které zabraňují tomu, vyhladit se navzájem. Girard na touze staví své myšlení, a překonává myšlení předchůdců. Podle Girarda totiž není touha tím, po čem člověk touží, ale podle čeho touží.

Konvergence tužeb, tedy situace, kdy si subjekt s prostředníkem konkurují při přístupu k touze, může vést ke konfliktům. S přibývajícím blízkostí se z původně blízkého modelu stává rival.

Mechanismus obětního beránka je podle Girarda součástí lidské kultury, a slouží k řešení konfliktů a napětí ve společnosti. Mechanismus stojí na tom, že je vybrána osoba nebo skupina, která je obviněna ze vzniku napětí či konfliktů, postupně pak za všechny problémy ve společnosti. Obvinění a následné odstranění takové osoby nebo skupiny, je považováno za řešení konfliktu, a přispívá ke snížení napětí ve společnosti. Tento mechanismus Girard považuje za přirozený ve všech kulturách, kde slouží jako nástroj k udržení míru a stability ve společnosti. Zároveň však může vést k nespravedlnosti, neboť může být diskriminující či likvidační vůči osobám nebo skupinám, které byly za obětního beránka vybrány neprávem.

1. Protektorát Čechy a Morava

Jak jsem již předznamenal v úvodu, je nutné si vytvořit, pokud možno co nejpřesnější obraz dané doby. Období protektorátu je nesmírně složité a komplexní téma, které je těžké shrnout do pár vět či několika stran. Pro potřeby této bakalářské práce je však nutné socio-historický kontext udělat, aby bylo jasno, na jakém poli se pohybujeme. Prvním důležitým krokem byl kritický přístup k literatuře. Protektorát v lidech zanechal pachut' ještě dlouhá léta po konci druhé světové války, a spousta i odborných textů je tak do jisté míry touto záští ovlivněna. Literatura, která vycházela jen několik málo let po konci války, a měla by tak mít co nejpřesnější informace, je zase ovlivněna nastupující komunistickou propagandou, která ono období druhé světové války dokázala dokonale využít k nabytí nezdravé moci a vlivu. Po přečtení několika knih a odborných článků sem s důrazem na výše zmíněný kritický přístup nabyli informace a dat, pomocí kterých bych v této kapitole rád přiblížil jak moc složitou dobou období protektorátu Čechy a Morava bylo. Rád bych se vyhnul zbytečnému vypisování dat a událostí, budu se ale snažit stručně, a co nejpřesněji popsat všechny důležité aspekty, které nám k pochopení nejen období protektorátu, ale i celé bakalářské práce můžou pomoci.

1.1 Vznik Protektorátu

Období plné křivd a státního útlaku začíná ještě před samotným vznikem protektorátu. Jedním z prvních klíčových momentů vedoucích k rozpadu Československa se stala už Mnichovská dohoda podepsána v září 1938. Dohoda, která uznávala německé nároky na Sudety, je dodnes jednou z největších křivd v dějinách našeho národa, tím spíše, že k vyhnutí se válce nakonec stejně nevedla. Ač československý zástupce k jednání o Mnichovské dohodě přizván nebyl, vláda nakonec s předáním Sudet Německu souhlasila. Situace v Československu se po Mnichovské dohodě dramaticky změnila. Země ztratila nejen velkou část svého území, obyvatelstva a průmyslu, ale také svou suverenitu a bezpečnost. V reakci na odstoupení pohraničí nacistickému Německu navíc rostl tlak ze strany Polska a Maďarska, které si rovněž nárokovaly části Československého území. Vnitřně země čelila politické krizi, nepokojům, které vyvrcholily rezignací prezidenta

Beneše na svůj úřad 5. října 1938.¹ Československo tak z této události vyšlo oslabeno nejen obranně, ale i politicky a morálně.²

Jak lze z výše zmíněného vyčíst, v Československu vládla ukřivděná a poráženecká nálada už několik měsíců před vznikem samotného protektorátu. Protektorát Čechy a Morava vzniká výnosem o zřízení, který byl sestaven v noci z 15. na 16. března 1939. Lze předpokládat, že, tento výnos byl připravován již dlouho dopředu, jeho návrh pochází z pera státního sekretáře Wilhelma Stuckarta, a je inspirován koloniální smlouvou mezi Francií a Tuniskem.

Reakce společnosti byla od prvních dnů zásadně odmítavá a protiněmecká. Obešla se však bez větších incidentů.³ Nebyl nikdo, koho by se vznik protektorátu nedotkl. Život obyčejných lidí byl ovlivněn například přidělovým systémem na potraviny, cenzurou, a tím zásadním pro celou práci – prostředím plným udavačství, a strachu ze sledování. Nyní bych se zaměřil na jednotlivé aspekty, na kterých fungování Protektorátu Čechy a Morava stálo, a které nám tak pomůžou osvětlit neskonale složitou dobu, o které se v této bakalářské práci bavíme.

1.2. Politické, ekonomické a sociální aspekty Protektorátu Čechy a Morava

Jak nám napovídá samotný název, jedná se o takový státní útvar, kdy je jeden stát pod ochranou toho druhého (z latinského *protectio* – ochrana). Protektorát je formálně autonomním územím, jeho území je však pod přímou správou jiného státu. Z historie je hned několik příkladů takto fungujících protektorátů. Velká Británie a Francie měly několik protektorátů v Africe a Asii. V našem prostředí ale pochopitelně nejvíce rezonuje Protektorát Čechy a Morava.

Správa byla rozdělená na nacistickou okupační správu a protektorátní autonomní správu.⁴ Mezi nimi byl komplexní vztah, který se v průběhu okupace vyvíjel nejen podle nálad ve společnosti, ale zejména podle toho, kdo stál v čele okupační správy.

¹ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 27.

² Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 27.

³ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s.35.

⁴ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 44.

Dle Hitlerova výnosu stál v čele protektorátu říšský protektor (Reichsprotektor).⁵ Říšský protektor stal nad vládou, musel být informován o jejích rozhodnutích a opatřeních, která mohl zarazit nebo poupravit v případě, že by mohla poškodit říši. V případě nutnosti mohl sám opatření vydávat, pokud byla nutná pro společný zájem.⁶ Prvním říšským protektorem se stal Konstantin von Neurath, který byl v září 1941, po svém odchodu na zdravotní dovolenou, nahrazen Reinhardem Heydrichem. U postavy Reinharda Heydricha se několikrát v průběhu této práce zastavím, atentát, který na něj byl spáchán, je totiž stěžejní nejen z pohledu protinacistického odboje, ale právě i udavačství a kolaborace, které jsou ústředním motivem této práce.

Velmi komplikovanou složkou protektorátu bylo rovněž hospodářství. Nacistický režim se snažil využít protektorát jako zdroj surovin a levné pracovní síly pro Němci vedenou válku. Majetek českých a moravských obyvatel byl konfiskován, podniky byly převáděny do rukou německých podnikatelů a zpravidla sloužily k výrobě zbraní nebo materiálů nutných pro válečnou výrobu.⁷ Postupem času se hospodářská situace v protektorátu neustále zhoršovala, vlivem německých investic jen do vlastních továren a podniků, došlo k vyčerpání zdrojů a technologií v protektorátu. Dalším nepochybně negativním prvkem protektorátního hospodářství byla ztráta zahraničních trhů z období mezi světovými válkami. Protektorát byl v podstatě odříznut z obchodu s jakoukoli jinou zemí kromě nacistického Německa.

Nacistická politika stála na národnostním a rasovém rozdělení a na silném antisemitismu, který pramenil už z daleko dřívějších dob, čímž se také snažili nacisté tento radikální antisemitismus legitimizovat.⁸ Ač obyvatelé Čech, Moravy, Slezska a Slovenska nespádali do kategorie určené k vyhlazení, tak jako Židé a Romové, byli považováni za méněcenné, Hitler usiloval o nadřazené postavení germánské populace.⁹ Jak jsem již výše zmínil, Protektorát je svým způsobem autonomní správou, nicméně nacistické Německo jej tak nevnímalo. Brali jej jen jako dočasný stav, který má naoko uklidnit situaci v Evropě, myšlenka však byla zcela jiná. Cílem bylo vystěhovat obyvatelé Čech a Moravy na východ,

⁵ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 44.

⁶ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 54.

⁷ Srov. SNYDER, Timothy. *Krvavé země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha: Prostor, 2013 s. 38.

⁸ Srov. ARRENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: Oikoymenth, 2016. s. 14.

⁹ Srov. MOHN, Volker. *Nacistická kulturní politika v protektorátu. Koncepce, praxe a reakce české strany*. Praha: Prostor, 2018, s. 30.

do rusky mluvících zemích, a obsadit území protektorátu německými obyvateli, a tak zajistit splynutí s Velkoněmeckou říší.¹⁰ Snahy o potlačování Českomoravské národnosti byly patrné od samého začátku. Ač Hitler přislíbil prezidentu Háchovi, že bude Čechům ponechán prostor pro samostatný vývoj, od samého začátku byl postup zcela jiný. Po obsazení Čech a Moravy byl vydán jazykový výnos, který upřednostňoval němčinu nad češtinou, dále také došlo k zákazu používání národních symbolů a vyvěšování státní vlajky. Ideologie, zaměřující se na nadřazenost jiného státu, se na území státu původního logicky projeví v napětí a konfliktech.

Výše zmíněná představa o germánské nadřazenosti byla jedním z hlavních prvků, ovlivňujících sociální a politickou strukturu a situaci v protektorátu, ale i dlouho po konci války. Po okupaci byli Židé a Romové systematicky perzekuováni a postupně vyhlazováni. Nacistická vláda také vytvořila národnostní seznamy, které měly dopomáhat při klasifikaci na základě etnického původu. Hitler chtěl zlepšit podmínky Němců žijících na území Čech a Moravy, protože však bylo velmi komplikované zjistit, kdo má německý původ a kdo ne, stál program pomoci etnickým Němcům pouze na tom, že se o něj jedinec přihlásí.¹¹ Jak píše Detlef Brandes v knize *Češi pod německým protektorátem*, ze které v průběhu práce velmi často budu čerpat, byl zde vidět jeden z prvních projevů kolaborace. Většina obyvatel původně německého původu, kteří žili ve smíšených manželstvích s Čechy, se ze solidarity o tuto pomoc nijak nehlásili. Oproti tomu bylo velké množství případů, kdy se obyvatelé Čech bez jakékoli vazby na Německo, hlásili o onu pomoc za účelem vlastního prospěchu a přilepšení. Jak jsem již výše zmínil, hospodářská situace nebyla pro Čechy vůbec snadná. V rámci politiky národního socialismu byly majetky vyšších tříd a movitějších obyvatel konfiskovány.

Pro každou společnost je velmi důležitý také kulturní život, který v sobě odráží samotnou společnost, potažmo národ. Pro kulturu jako takovou bylo období protektorátu nesmírně náročné, vše bylo ovlivněno silnou cenzurou a zákazy. Veškeré kulturní instituce, jako jsou například divadla, galerie a knihovny, byly podřízeny nacistickému režimu. Sloužily tak pouze jako šířitelé nacistické propagandy. A jednaly-li

¹⁰ Srov. MOHN, Volker. *Nacistická kulturní politika v protektorátu. Koncepce, praxe a reakce české strany*. Praha: Prostor, 2018, s. 43.

¹¹ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 545.

jinak, nevyhnuly se často velmi krutému trestu.¹² Co se děl samotných týče, pokud nebyly v souladu s propagandou, nebo byly dokonce protiněmecké, byly zničeny. Stejně tak byly zničeny díla židovských autorů. Prostředí tedy kulturnímu rozvoji příliš nenapomáhalo, lidé museli být při vyjadřování svých názorů a umění velmi opatrní, přesto kulturní život nebyl zcela zastaven. Za snahu rozvíjet kulturní aktivity je dobré zmínit například *Skupinu 42*, která se v těchto aktivitách snažila pokračovat i v době protektorátu.¹³

1.3 Postoje spojenců

Pro každý stát jsou velmi důležitou oporou jeho spojenci, kteří sdílejí podobné hodnoty a cíle. Po první světové válce a vzniku samostatného Československa byla spojení jasně daná. Nejbližšími spojenci byly Francie a Velká Británie, mimo Evropu pak Spojené státy. Uvedená spojení vznikala hlavně z autority T.G. Masaryka, kterou napříč těmito zeměmi nabyt ještě před a v průběhu války. Prezident Beneš následně trochu naivně usiloval o sblížení se se Sovětským svazem, vnímal Československo jako možný most mezi západem a východem. Se vztahem k Francii a Británii se to však nedá srovnat.¹⁴

Již s prvním tlakem, který na Československo byl ze strany Německa vyvíjen, se tak naděje upínaly směrem k oněm západním spojencům. Důležitým pojmem v této oblasti se stal *appeasement*, což je termín označující politiku ústupků a kompromisů vůči nacistickému Německu a jeho postupující agresi. Motivací k takovému jednání byla víra v to, že díky ustupování Hitlerovi se podaří zabránit vypuknutí války a udržení míru v Evropě. Nepochybně nejvýraznějším příkladem politiky *appeasementu* byla Mnichovská dohoda. Tuto dohodu, mimo vůdce německého, podepsali britský premiér Neville Chamberlain, francouzský premiér Edouard Daladier a italský vůdce Benito Mussolini. Dva z těchto podpisů tak byly právě od nejbližších spojenců. To vedlo k ohromnému zklamání ze strany českého národa, který se cítil zrazen a opuštěn, o to víc, že dál musel spoléhat pouze na milost nacistického režimu. Politika *appeasementu* se ukázala být neúčinnou a selhala ve snaze předejít válce. Díky této politice Německo neustále posilovalo

¹² Srov. MOHN, Volker. *Nacistická kulturní politika v protektorátu. Koncepce, praxe a reakce české strany*. Praha: Prostor, 2018, s. 59.

¹³ Srov. MOHN, Volker. *Nacistická kulturní politika v protektorátu. Koncepce, praxe a reakce české strany*. Praha: Prostor, 2018, s. 258.

¹⁴ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 38.

svou armádu a expanzi, což nakonec vypuknutím války skutečně vyvrcholilo. Důležitou roli tato politika měla také po konci války, protože silně ovlivnila vztah mezi východními a západními zeměmi, také silně ovlivnila poválečné uspořádání Evropy.

Postoje spojenců se však s časem a postupujícími událostmi druhé světové války měnily. Nejdůležitějšími událostmi, které vše převrátily, byly napadení Polska a Sovětského svazu Německem. Německo napadlo Polsko 1. září 1939, po tomto napadení vstoupily do války další země a vypukla druhá světová válka. V prvních letech války byli naši spojenci silně zaměstnáni bojem s Německem v západní Evropě a severní Africe. Protinacistický odboj v protektorátu se výraznější pomoci dočkal zejména poté, co Německo napadlo 22. června 1941 Sovětský svaz. Ten se stal dalším, velmi mocným a silným spojencem v boji proti nacistickému režimu, a zejména Velká Británie se tak mohla věnovat větší podpoře odboje ve střední Evropě. Jednalo se například o výcvik výsadkářů, o kterém si povíme více v kapitole o Karlu Čurdovi. Dalším příkladem jsou samozřejmě partyzánská hnutí přicházející z východu, na ty se konkrétněji zaměřím v kapitole o odboji v Beskydech a okolí.

1.4 Postoje církve

K vazbě na můj obor považuji za důležité na závěr této kapitoly zmínit, jaký byl postoj církve k nacismu, okupaci, odboji, a jak tyto prvky na sebe vzájemně působily. Ač církev na svém postavení v rámci Evropy, ale i jednotlivých států postupem času spíše ztrácí, vždy byla a je, důležitou součástí každé společnosti.

V období druhé světové války to bylo velmi komplikované pro všechny, zejména pak pro církve, či církve. V Německu převládaly církve protestantské, ty většinou měly podobu svazu zemských církví. Po vítězství NSDAP ve volbách v roce 1933 se u těchto církví často prosadila koncepce německých křesťanů.¹⁵ Tato koncepce se u těchto církví prosazovala s různou intenzitou, společným prvkem ale bylo tzv. odžidovštění křesťanství, včetně návrhů na odstranění Starého zákona z Bible. I když se takto neprojevovaly všechny církve, ze strachu z postihu, se v podstatě žádná část německých evangelíků nezasazovala o obranu židovské menšiny. Je samozřejmě důležité vědět, že to nebyl případ všech, a i přímo na území nacistického Německa se našla spousta odvážných

¹⁵ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Za Boha, národ, pořádek*. Praha: Academia, 2016, s. 272.

kněží a věřících, kteří se odmítli podílet na protižidovských represích, a byli za to velmi tvrdě postihováni.¹⁶

Odlišná byla situace v zemích, které byly Německem napadeny, tedy například v Polsku a Československu. Přesněji tedy Protektorát Čechy a Morava. Na Slovensku byla situace odlišná vlivem působení lidové strany Andreje Hlinky. Církev na území protektorátu byla velmi důležitým prvkem odboje, tento fakt je často opomíjen, protože po válce nastupující komunistická moc se snažila jakékoli zásluhy připisovat zejména partyzánským skupinám, nikoliv církvi, kterou sama perzekuovala. Římskokatolická církev, potažmo Svatý stolec, se snažil v celoevropském měřítku o jasný protinacistický postoj. Papež Pius XI. Nechal vypracovat studii, která měla pomocí rozboru nacistických idejí jasně deklarovat, že učení církve a nacismu jsou neslučitelné.

V době protektorátu byli kněží velmi často součástí ilegálních organizací, jako byla Obrana národa nebo Ústřední vedení domácího odboje.¹⁷ Kněží znali své farníky, a věděli, komu mohou důvěřovat. Velmi často byli pro skupiny lidí se zájmem podílet se na odboji názorovými vůdci. Katolická církev na našem území tak měla docela *silnou údernou sílu*.¹⁸ Kněží samotní byli také velmi často perzekuováni, v některých kostelích byl přítomen pověřený funkcionář NSDAP nebo Gestapa, který posuzoval „škodlivost“ kázání. Když zazněly slova jako Ježíš je náš vůdce, pán, nebo spasitel, často takové kázání končilo zatčením faráře, neboť slova vůdce se mohlo užívat pouze v souvislosti s Adolfem Hitlerem.

1.5 Odboj

Odbojová činnost je přítomná v každém totalitním režimu. I v tak složitých dobách, jako jsou okupace, válka nebo různé nedemokratické režimy se najde spousta lidí, kterým není osud jejich země a spoluobčanů lhostejný, a jsou ochotni nasadit vlastní život v boji za osvobození, demokracii nebo zkrátka hodnoty, kterým bezmezně věří. V této podkapitole bych jen krátce zmínil důležitost odboje v obecnější rovině. Konkrétnějším projevům se pak budu věnovat v následujících kapitolách. Vzhledem k tomu, že oba hlavní

¹⁶ Srov. ŠEBEK, Jaroslav. *Za Boha, národ, pořádek*. Praha: Academia, 2016, s. 276.

¹⁷ Srov. KOLOUCH, František. *Katolická církev v období protektorátu – Odboj a utrpení*. [online]. Moderní dějiny 12.10. 2012. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/katolicka-cirkev-v-obdobi-protektoratu-odboj-a-utrpeni/>

¹⁸ ŠEBEK, Jaroslav. *Za Boha, národ, pořádek*. Praha: Academia, 2016, s. 396.

příběhy, které tato práce sleduje se věnují odbojovým skupinám, které byly organizovány z Anglie, v této podkapitole bych rád zmínil hlavně odboj z východu, tedy partyzánské skupiny.

K největšímu rozmachu partyzánského odboje na území protektorátu došlo až v roce 1944, kdy nacistické Německo začalo výrazněji oslabovat, což se projevilo na území protektorátu větším zájmem Sovětského svazu podílet se na odboji.¹⁹ Ten podporoval odboj už dříve, když jistou snahu o odboj projevovala jim podporovaná komunistická strana, až v roce 1944 však došlo k lépe organizovaným výsádkům, a celkově podstatně aktivnějšímu odboji, který vedl až k následnému osvobození Československa. Na tom se podílely jednotky spojeneckých armád – americké, polské, rumunské a sovětské.²⁰

Vzhledem k místu, ze kterého já sám pocházím, bych jako příklad partyzánského odboje uvedl 1. československou brigádu Jana Žižky, která působila v Moravskoslezských Beskydách a na území Vsetínska.²¹ Tato partyzánská skupina byla zároveň tou největší, která na našem území operovala. Jejím prvním velitelem byl Ján Ušiak.²² Tato skupina se vyznačovala značným zatažením obyvatel vesnic do odboje, neboť spousta raněných vojáků se přímo obracela na obyčejné lidi, kteří se už jen tím, že jim pomohli, sami stali součástí tohoto odboje, a tím na sebe vzali obrovské nebezpečí, které sebou neslo případné zjištění toho faktu gestapem. Pomoc partyzánům si vyžádala mnoho lidských životů, spousta z nich padla vlivem udání, které na ně podali jejich sousedé a spoluobčané. Tomuto se chci napříč touto prací věnovat.

Na závěr této podkapitoly bych jen rád upozornil, že, jak bude možno vidět v následujících kapitolách, spousta československých občanů nejprve z protektorátu utekla, a poté se přidala k odboji vedenému ze zahraničí. Jednalo se o spousta výsádkářů, kteří byli cvičeni v Anglii, nebo také členy cizinecké legie francouzské armády. Do

¹⁹ Srov. HROŠOVÁ, Marie. *Na každém kroku boj. Historie 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944-květen 1945)*. Vsetín, Český svaz bojovníků za svobodu (ČSBS), 2012 s. 19.

²⁰ Srov. FIDLER, Jiří. *Ottova encyklopedie. Osvobození 1945*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2015, s. 5.

²¹ Srov. HROŠOVÁ, Marie. *Na každém kroku boj. Historie 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944-květen 1945)*. Vsetín, Český svaz bojovníků za svobodu (ČSBS), 2012 s. 70.

²² Srov. PŘIKRYL, Josef. 1. čs. *Brigáda Jana Žižky*. Ostrava: Profil, 1976, s. 25.

československého zahraničního odboje takové patřila spousta dezertérů, kteří původně válčili na straně Německa.²³

²³ Srov. KOLÁŘ, Ondřej. POLÁŠKOVÁ, Kamila. *Odchody a návraty. Vzpomínky účastníků zahraničního protinacistického odboje ze Slezska a Ostravska*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2018, s. 9-11.

2. Fenomény udavačství a kolaborace

V této kapitole se zaměřím na vysvětlení pojmů udavačství a kolaborace, jak k nim přistupovat, jak je chápat, a jak je následně implementovat na konkrétní příklady. Vše, co v této kapitole o těchto fenoménech budu psát je potřeba brát ve vztahu na výše zmíněný kontext období Protektorátu Čechy a Morava. Jedná se totiž o komplexní sociální jevy, které se vždy objevují v různých situacích a kontextech, a tak je také potřeba na ně nahlížet. Existuje mnoho teoretických východisek a přístupů, která popisují, proč lidé tyto jevy projevují, jaké jsou jejich motivace, a jaké z toho mohou plynout důsledky.

Udavačství neboli denunziace je čin, při kterém jedna osoba vědomě a záměrně, ať už dobrovolně nebo z donucení, podává úřadům, orgánům či jiné osobě nebo subjektu informace o někom jiném (jednotlivci nebo skupině), které mohou vést ke stíhání osoby nebo skupiny, na kterou se tyto informace vztahují. Tyto informace mohou být pravdivé či nepravdivé, lze ale očekávat že vyvolají reakci subjektu přijímajícího informaci. Motivací pro poskytování může být několik, strach, ohrožení, ale i vlastní prospěch, touha po moci či pomstě, nebo prosazení vlastního názoru či přesvědčení.²⁴ Čin jako takový je zpravidla vnímán jako zrada, jedná se o porušení důvěry, a povětšinou mívá vážné, až likvidační důsledky pro vztah obou stran.

Kolaborace je v mnohém velmi podobná, má však komplexnější povahu. Udavačství je součástí kolaborování, to však může často přejít i v daleko aktivnější spolupráci. Nejde tedy jen o donášení informací, ale aktivní účast na projektech okupujícího režimu, může vést až k účasti na perzekuci vlastních spoluobčanů.²⁵ I zde je třeba rozlišit, zda se osoba pro takové jednání rozhodne za účelem vlastního prospěchu, či pod nátlakem. Často i člověk, který pod nátlakem udá jiného, může po zjištění, jaké výhody toto jednání přináší kolaborovat, a přejít tak na druhou stranu. Stejně jako udavačství, je i kolaborace vnímána jako zrada, a i zde mívá zcela likvidační důsledky pro vztah obou stran, který se do stavu před okupací, popřípadě takovými činy téměř nikdy nevrátí, v mnoha zemích je pak kolaborace považována za trestný čin.

²⁴ Srov. IDNES. *Udávání po našem. Nacistům Češi donášeli na kolegy i příbuzné.* [online]. Idnes, 4.11. 2018. Dostupné z: https://www.idnes.cz/xman/styl/protektorat-kolaborace-udavac-okupace-nacismus.A181101_124926_xman-styl_fro

²⁵ Srov. MARSHALL, Andrew. *What is Wartime Collaboration?* [online]. Dostupné z: <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2022/12/02/what-is-wartime-collaboration/>

Jedním z prvních možných přístupů je zkoumání udavačství a kolaborace z pohledu sociální psychologie, zejména v oblasti konformity, autority a skupinového chování. Je důležité brát v potaz prostředí, ve kterém se člověk pohybuje. Lidé se snaží přizpůsobit očekáváním svého okolí, ta však narážela na onu autoritu, tedy vztah mezi německými okupačními silami a českými obyvateli. Dynamika těchto vztahů v souvislosti s často kritickými situacemi staví člověka do pozice, kdy stojí před rozhodnutím, zda uposlechnout okupační síly nebo riskovat odpor. Zde se dostáváme do roviny filozofické, kdy je třeba na věc pohlížet z etického a morálního pohledu. Je třeba rozdělit takové jednání na dobrovolné, a na to, kdy se lidé do poslední chvíle snažili tomuto jednání vyhnout, a až pod nátlakem, výhrůzkami apod. svolili ke spolupráci s okupačními silami.

Případů, kdy lidé viděli, že si takovým jednáním můžou přilepšit, a byli ochotni a schopni takto jednat, i když věděli, že tím jinému způsobí například věznění či smrt je celá řada. Jsou ale také případy, kdy je situace tak bezvýhodná, že člověk již nemá na výběr jinou možnost než vlastní smrt.²⁶ Dále je také potřeba uvažovat nad tím, jak se bude člověku žít poté, co rodiny poškozené udáváním zjistí, kdo za tím stál. Tohle všechno je nesmírně těžké, a v dnešní době těžko představitelné dilema, které před člověka válka a okupace staví.

2.1 Kategorizace

Pro větší přehlednění bych v této podkapitole rád zásadní fenomény celé práce kategorizoval, a následně více rozvedl. Je důležité zmínit také etické a filozofické aspekty, reflektovat ony fenomény nám pomůže Girardova mimetická teorie

Udavačství motivované strachem je pravděpodobně tím nejčastějším, se kterým se v prostředí, jakým byl Protektorát Čechy a Morava, ale i obecně napříč různými společnostmi či společenskými systémy můžeme setkat.²⁷ Ačkoliv se jedná o akt, který může vyvolat silně negativní důsledky nejen pro jednotlivce, ale celou společnost, je třeba

²⁶ Srov. MRŇKA, Jaroslav. *Udavačství za protektorátu: Zrada, strach a beznaděj*. [online]. a2larm, 15.3. 2021. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2021/03/udavacstvi-za-protektoratu-zrada-strach-a-beznadej/>

²⁷ Srov. MARSHALL, Andrew. *What is Wartime Collaboration?* [online]. Dostupné z: <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2022/12/02/what-is-wartime-collaboration/>

také jeho příčiny, motivace a souvislosti, které mohou být klíčem k tomu, se s minulostí alespoň částečně vypořádat.

K takovému udávání se jedinec uchyluje ve chvíli, kdy obavy z důsledků, které by následovaly, pokud tak neučiní, převýší odhodlání se takovému jednání vyhnout. To je velmi důležité například v případě Karla Čurdy, neboť jeden z hlavních důvodů uchýlení se k takto motivovanému udavačství je obava, že bude odhaleno jejich vlastní jednání, které je v rozporu s normami dané společnosti. Karel Čurda sám nejednal v souladu s protektorátní politikou, strach z toho, že bude dopaden, a za své činy zaplatí nejen on, ale i jeho rodina a přátelé, jej motivovala zachovat se tak, jak se zachoval. Konkrétním událostem civilního, vojenského a poté kolaboračního života Karla Čurdy se budu věnovat v následující kapitole.

Otázkou etickou, která z takto motivovaného udávání přímo vyvstává, je otázka, zda je správné udávat druhé, aby se člověk sám vyhnul trestu či odsouzení. Kdy a jak je to ještě v pořádku, a kde leží hranice mezi ochranou vlastního života, a zbabělostí, sobeckostí, a nakonec obětováním života jiného. Z hlediska psychologického je strach vnímán jako emoce silně ovlivňující chování. Člověk je v takovém případě vystaven kognitivní disonanci, tu jako první více popisuje Leon Festinger, který jí vnímá jako stav mysli, který vzniká mezi dvěma kognicemi.²⁸ Pokud toto aplikujeme na udavače, můžeme si představit člověka, který se snaží najít rovnováhu mezi potřebou sebezachování, a snahou udržet si své morální hodnoty a přesvědčení. V situacích, kdy je však vystaven takovému tlaku, může dojít k potlačení svých zásad, a racionalizaci a legitimizaci udávání druhých v zájmu zachování svého života, často takovým způsobem, že udavač naprosto vytěsni vlastní pocit viny.

Jak jsem již zmínil v úvodu této kapitoly, nelze opomíjet **udavačství motivované vlastním prospěchem**. Stejně jako strach, vlastní prospěch je rovněž jeden ze základních důvodů, které vedou člověka k rozhodnutí udávat druhé.²⁹ Podobně jako v předchozím případě, i zde mohou být důsledky takového jednání závažné pro celou společnost, a pachut' a zášť, obzvlášť je-li motivací vlastní prospěch, zůstává mezi lidmi ještě po mnoho let.

²⁸ Srov. Leon Festinger. [online]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Leon_Festinger

²⁹ Srov. MARSHALL, Andrew. *What is Wartime Collaboration?* [online]. Dostupné z: <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2022/12/02/what-is-wartime-collaboration/>

V první kapitole jsem popisoval, jak složité prostředí protektorátu bylo, a to nejen vzhledem k podmínkám politickým, ale i ekonomickým. Občané měli velmi těžké vyžití, potraviny byly na přiděl, vlastní úrodu zabavovalo gestapo, a majetky a finance nashromážděny z dřívějších let jim byly často zabaveny. Materiální zisky tak logicky vyvstávají jako jedna ze silných motivací rozhodnout se k činům jako je udavačství, či kolaborace. Nutno podotknout, že například finanční odměny byly nabízeny samotnými autoritami, které se tak snažily z prostých lidí získat informace zejména o odbojových aktivitách v jejich nejbližším okolí. Nelze se však omezit pouze na zisky materiální, vlastní prospěch totiž znamená také výhody sociální. Pocit nadřazenosti, respekt, či jen zlepšení vlastního postavení nejen v očích společnosti, ale i okupující autority byly silným motivem pro mnoho jedinců toužících po moci či nějakém stupni kontroly nad druhými. V tomto ohledu nám vyvstávají etické otázky ještě ráznější než v případě, kdy bylo udavačství motivováno strachem, neboť v tomto případě je daleko snazší posoudit toto jednání jako zásadně nesprávné a rozporující lidskosti a lidské důstojnosti.

Dalším velmi problematickým a komplexním lidským fenoménem je pomsta, kvůli níž tak existuje **udavačství motivované pomstou**.³⁰ V případě, že člověk udává ze strachu, jeho hlavním cílem je záchrana vlastního života. V situaci, kdy je však tím hlavním důvodem pomsta, je člověkem udavačem právě proto, že ví, že poškodí či zničí život druhého, neboť to samo o sobě je jeho motivací. V případě takto motivovaného udavačství jedinec cítí nenávist či křivdu, která může, ale nemusí být skutečná. Pro něj je nicméně dostačující, aby ní ospravedlnil takové jednání, jako je udání druhého. Tento typ udavačství je tak silně subjektivní, neboť to, jestli je zkušenost dost důvodná pro to, že stojí za pomstu cítí často sám jedinec, který se k takovému udávání rozhodl. Jen on sám ví, co přesně je tím důvodem, který jej vedl se takto zachovat jen pro to, aby viděl druhého trpět či čelit vlastním činům.

Pomsta jako taková je s lidskou společností spojena odjakživa, spousta lidí cítí ono biblické „*oko za oko, zub za zub*“, ačkoliv v Novém zákoně Ježíš tuto ospravedlněnou pomstu obrací a říká: „*Když tě někdo udeří na pravou tvář, nastav mu i druhou*“.³¹ Pomstu je tak třeba vnímat jako nesmírně komplikovaný jev, který je vlastní

³⁰ Srov. MARSHALL, Andrew. *What is Wartime Collaboration?* [online]. Dostupné z: <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2022/12/02/what-is-wartime-collaboration/>

³¹ Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Praha: Česká biblická společnost, 2015, Mt 5, 39-40.

jak každému člověku, tak každé společnosti, a velkou roli zde hraje právě kultura a sociální kontext, což dokazují výše zmíněné biblické výroky. Důležité je si však uvědomit, jestli v dané situaci slouží k vykonání oprávněné a spravedlivé odplaty, či slouží pouze k vlastnímu uspokojení, které může pramenit ze závisti nad úspěchem druhých.

Mimetická teorie Reného Girarda zdůrazňuje soutěž jako jeden z nejnvlivnějších činitelů v lidských konfliktech.³² Pomsta se tak dá z Girardovské perspektivy dobře uchopit, neboť vidí-li jedinec úspěch druhého, po kterém on sám touží, může cítit potřebu se druhému pomstít. Lidské konflikty popisuje Girard jako jakousi spirálu, protože násilí se v rámci skupin vlivem napodobování šíří a zesiluje.³³ Pomsta může být jednou z forem násilí, ke které když se jedinec odhodlá, vybízí druhé k napodobování chování, a tím se dostává společnost do oné spirály a neustále eskalujícího konfliktu. Je zde tedy vidět, že právě soutěž, násilí a napodobování můžou být v takto motivovaném udavačství velmi silným hybatelem.

Jako poslední kategorii v této podkapitole bych rád zmínil **udavačství z morálního přesvědčení**. Takový typ udavačství se zdá podle názvu možná zvláštní, neboť těžko někdo považuje udavačství jako morálně správný čin, zvláště, když vede často ke smrti jiného člověka, etická problematika za tímto typem je však složitá a komplexní, a stojí za to jí zmínit.

Deontologická etika zdůrazňuje povinnost jednotlivce dodržovat normy a zásady nehledě na následky. Pokud je tedy normou, že se protiprávní jednání musí okamžitě autoritě hlásit, může si takto smýšlející jedinec zcela nezištně myslet, že jedná správně, v případě, že někoho udá, neboť přece naplňuje ustálené normy. Otázkou samozřejmě je, jestli se takové normy mají naplňovat, pokud hrají ve prospěch autority společnosti svobodné, či nikoliv. V tom se nám nabízí další směr uvažování, kterým je utilitarismus, který stojí v opozici vůči deontologii, a naopak jednání a chování jedinců hodnotí dle toho,

³² Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joaem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, s. 7.

³³ Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joaem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, s. 7.

jak přispělo obecnému blahu.³⁴ I tento směr však může být nástrojem pro ospravedlnění udávání, věří-li jedinec, že takovým činem k onomu obecnému blahu přispěl.

Věřím, že ačkoliv je udavačství tak složitým a komplexním fenoménem, povedlo se mi jej v této kapitole přinejmenším osvětlit, a přiblížit různé způsoby, jak se snažit o uchopení a pochopení fenoménů, které jsou pro tuto práci naprosto stěžejní. V další kapitole se budu věnovat příběhu Karla Čurdy, a věřím, že právě tato kapitola otevírá možnosti, jak tento příběh vnímat v hlubším než jen tom zažitém světle.

³⁴ Srov. STORIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 544.

3. Karel Čurda

Jak jsem již zmínil na předchozích stranách, stěžejním příběhem pro analyzování fenoménů udavačství a kolaborace, bude ten v naší zemi nejznámější. O Karlu Čurdovi, který zradil členy operace *Anthropoid*, která provedla úspěšný atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, se napsalo a namluvilo mnoho. Příběh rotného Karla Čurdy je totiž velmi zajímavý proto, že on sám byl ve výcviku jako výsadkář a odbojář, přesto do dějin vstoupil jako jeden z největších zrádců v dějinách našeho národa. Já se v této kapitole budu snažit o co nejhlubší pohled na věc, se snahou o podrobné zkoumání nejen činů Karla Čurdy, ale i o důvodech, které jej k nim vedly, a následných důsledcích těchto činů.

3.1 Čurdovy začátky

Stejně jako v předchozí kapitole, i zde je nutné se nejprve zaměřit na širší kontext, a blíže podívat na život, který Karel Čurda vedl ještě před oněmi událostmi, které jej nesmazatelně zapsaly do dějin. Z jeho pobytu v Anglii a předtím ve Francii je totiž patrné, že on sám byl dobrým vojákem, a jeho osud tak mohl být úplně jiný. Tomu, co jej zlomilo a změnilo, se budu věnovat napříč celou kapitolou.

Karel Čurda, jeden z šesti dětí zeměděle Františka Čurdy a lesní dělnice Rozálie Čurdové se narodil 10.10. 1911 v obci Stará Hlína v Jižních Čechách. Ve své rodné obci také docházel do obecné školy, před tím, než se vyučil zedníkem, absolvoval ještě dvě třídy měšťanky v Třeboni, kde po ukončení učení zůstal pracovat jako lamač kamene.

Ve věku téměř dvacet dva let, v září roku 1933 nastoupil základní vojenskou službu, u pěšího pluku v Jindřichově Hradci. Již od začátku, měl dobré výsledky, a patřil mezi nejlepší, postupem času se tak, i vlivem přicházejících povýšení rozhodl v armádě zůstat. Po roce od nástupu byl povýšen na svobodníka, následně po absolvování poddůstojnické školy byl v říjnu roku 1935, právě v den svých narozenin povýšen na desátníka. V následujících letech do událostí spojených s nástupem nacismu, a hlavně podepsáním Mnichovské dohody, sloužil Karel Čurda v Hati, kde byl součástí finanční stráže. Pro odchod z vlasti se rozhodl, resp. byl donucen poté, co byla nacisty odhalena jeho účast při pomoci Židům utíkajícím z protektorátu. Polskou hranici překročil 26. června

1939. V Polsku chvíli pobýval, rychle ale podepsal cizinecké legii, a byl dopraven do Francie.³⁵ Zde nastoupil ke své jednotce, se kterou odcestoval do Alžírsku.³⁶ V září téhož roku, se se začátkem války vrátil do Francie, a vstoupil do nově vznikající československé jednotky, kde byl jako četař zařazen k 10. rotě 1. pěšího pluku, s novým rokem pak byl povýšen na rotného. Celá jednotka byla v srpnu 1940 vlivem porážky Francie přeřazena, dá se říci evakuována, do Velké Británie. V kempch a výcvikových táborech patřil mezi nejschopnější a nejnadanější vojáky, proto se v září 1941 přihlásil do speciální skupiny, která měla sloužit k plnění úkolů na území protektorátu. Karel Čurda byl do této skupiny doporučen velitelem své roty, společně s ním se členem této speciální skupiny stal také rotný Josef Modřanský, kterému ale nakonec žádný z úkolů svěřen nebyl. Do týdne se dostali do Londýna, kde byli přijati do speciálního výcviku.³⁷

3.2 Odboj Karla Čurdy

Výcvikem museli projít všichni, kteří měli být součástí některé ze speciálních operací. Výcvik byl veden britskou SOE – oddělením pro speciální operace. Stejně jako následné operace byl speciální už samotný kurz, který se vymykal standartním armádním výcvikům, byl podstatně komplexnější. Adepti museli projít fyzickou průpravu, mimo jiné ale museli podstoupit také spojovací, střelecké či pyrotechnické cvičení, čemuž se vždy zpravidla věnovaly jednotlivé výcviky. V případě Karla Čurdy a ostatních případných výsadců na území protektorátu bylo však nutné tohle všechno podstoupit v rámci jednoho kurzu. Jak Čurda, tak i ostatní dva členové budoucího výsadku *Out Distance* Ivan Kolařík a Adolf Opálka prošli následně parakurzem ve Skotsku.³⁸ Opálka dostal ze všech nejlepší hodnocení, právě on tak byl určen velitelem tehdy ještě plánovaného výsadku *Out Distance*. Když došlo k souhlasu s provedením takového výsadku, byl tým doplněn právě o Čurdu a Kolaříka, kteří byli rovněž vybráni na základě skvělých výsledků z výcviků. Poté se přesunuli na dokončovací výcvik zpět do Londýna, kde se začal plánovat konkrétní scénář výsadku. Mimo jiné zde také obdrželi členové operace nové legitimace, ta Čurdova byla na jméno Karel Vrbas.³⁹

³⁵ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 136.

³⁶ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 137.

³⁷ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 142.

³⁸ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 142.

³⁹ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 148.

Karel Čurda a výše zmínění Kolařík a Opálka byli v rámci *Out Distance* vysláni na území protektorátu, kde také 28. března poblíž Ořechova u Telče seskočili.⁴⁰ Operace se nedařila už od samého počátku, kdy se hned při seskoku zranil nadporučík Opálka, a nepovedlo se shodit operační materiál poblíž doskoku parašutistů. Po seskoku také zjistili, že dopadli na jiné místo, než které bylo plánováno, nízko letící letadlo navíc bylo spatřeno stráží, a tak se členové výsadku rozdělili, a dohodli se, že se setkají, až když bude v deníku *Národní politika* zveřejněn domluvený inzerát. Po rozdělení se různě skrývali, Opálka a Čurda se ještě později setkali. Tomu se už ale budu věnovat v poslední podkapitole, kdy konkrétněji budu zpracovávat samotný akt udavačství, předtím je ještě důležité si udělat povědomí o další z důležitých operací, a to o operaci *Anthropoid*, která je se jménem Karla Čurdy silně spjata. Na závěr této podkapitoly jen doplním, že neúspěšnost operace *Out Distance* podtrhuje fakt, že Opálka i Kolařík velmi záhy zemřeli, a Karel Čurda vstoupil do dějin naší země jako největší mezi kolaboranty.⁴¹

3.3 Operace *Anthropoid*

Patrně nejznámější a nejzásadnější odbojovou akcí byla operace *Anthropoid*, při které došlo k úspěšnému atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Nástup tohoto muže do úřadu byl už od samého začátku v září 1941 obrovským problémem pro protinacistický odboj v protektorátu. Represe zavedené tímto mužem byly totiž tak drastické, že nábor nových odbojářů byl ze strachu na chvíli úplně pozastaven. Přejít do pasivního odboje nelibě nesla hlavně Velká Británie, později také Sovětský svaz. Britové považovali za zcela zásadní, aby každý okupovaný národ vyvinul maximální úsilí v boji s nacisty. Vlivem těchto událostí tak docházelo na území Velké Británie ke vzniku oněch výše zmíněných parašutistických skupin, které měly být vysazovány na území protektorátu, a vytvořit síť odbojových skupin nezávisle na, poněkud zbrzděném, domácím odboji. Později se ukázalo, že výsadkáři nedokáží bez pomoci domácího odboje na území protektorátu efektivně fungovat, muselo tak docházet ke komplexnější spolupráci.

⁴⁰ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 150.

⁴¹ Srov. GAZDÍK, Jan. *První výsadky úkol v protektorátu nesplnily, končili tragicky. Anthropoid je výjimkou*. [online]. Aktuálně.cz, 18.5. 2022. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/prvni-cs-paraskupiny-skoncily-tragicky-ukol-nesplnily-anthro/r~2e3d7976c6d611ecabca0cc47ab5f122/v~sl:a22acd9f7747ffd9903d7fee8491ddb5/>

V říjnu 1941 došlo po jednáních britské strany s československým ministerstvem obrany, v té době sídlícím v Londýně, k rozhodnutí, že je nutné provést na území protektorátu atentát cílící na jednoho z vysoce postavených nacistických úředníků.⁴² Rozhodovalo se mezi K.H. Frankem, a právě Reinhardem Heydrichem. Operaci s názvem *Anthropoid* dostali za úkol Jozef Gabčík a Karel Svoboda, který se však zranil, a tak se na jeho místo na Gabčíkovo doporučení dostal Jan Kubiš. Gabčík s Kubišem podstoupili zvláštní výcvik, který stejně jako dříve zmíněný výcvik Karla Čurdy obsahoval mimo jiné kurz zacházení s výbušninami. Před samotným atentátem měli Gabčík s Kubišem, stejně jako ostatní výsadky, problémy. Původně plánované místo seskoku dalece minuli, místo poblíž Plzně byli vysazeni nedaleko od Prahy u obce Nehvizdy. Jelikož se však jednalo o dva skvěle vycvičené parašutisty, se všemi komplikacemi si poradili, a na rozdíl od jiných výsadek (*Out Distance a Zinc*) se od plánů dokázali přesunout k praxi.

Gabčík s Kubišem se po týdnech schovávání a příprav definitivně rozhodli atentát uskutečnit. Po celou dobu pravý důvod svého pobytu na území protektorátu tajili, zdá se, že jediným dalším, kdo o atentátu věděl, byl Opálka, který s ním navíc nesouhlasil, právě proto, že si uvědomoval, jaké represe asi budou po takovém činu následovat.⁴³ Opálka sám navrhoval přesunout snahu na Emanuela Moravce, který byl rovněž představitelem protektorátu, zároveň by ale odvěta za útok na něj nemusela být tak drastická jako za útok na německého představitele.

Ukrýt Gabčík a Kubiš opustili ráno, v den atentátu, tedy 27. května. S potřebnou výbavou a jasným plánem se vydali na kolech na místo určení. Místo v Kobylisích bylo určeno už v Londýně, neboť bylo známo, jakou cestou Heydrich jezdí z Pražského hradu do svého sídla. Bylo tak domluveno, že útok bude proveden na jedoucí vozidlo, avšak v místě, kde pojedou nejpomaleji, ale také v místě, kde si budou moci bez povšimnutí připravit své zbraně.⁴⁴ Vše bylo pečlivě promyšleno a připraveno, jedinou komplikací bylo několikaminutové zdržení Heydrichova vozu, které samozřejmě zvětšovalo šanci na odhalení atentátníků. K tomu však nedošlo, a po obdržení signálu, že se vůz se zastupujícím říšským protektorem blíží k místu určení, došlo k akci. Gabčík

⁴² Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 394.

⁴³ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 395.

⁴⁴ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 395 .

vskočil do silnice před pomalu jedoucí vůz, když však začal střílet, samopal selhal, a i přes opakované mačkání spouště nedošlo k žádnému výstřelu.⁴⁵ Heydrich reagoval, rychle přikázal zastavit vozidlo a sám vytáhl zbraň. V tom už ale Kubiš vhazoval bombu po Heydrichovi, která jej však minula, a vybuchla u zadního kola. Výbuch byl velmi silný, a mimo Heydricha a jeho vozu poškodil také projíždějící tramvaj, které exploze rozbila okna, a zranil i samotného Kubiše na obličeji. Oba atentátníci se rozprchli, každý jiným směrem. Heydrich je chtěl pronásledovat, po chvílce se ale zkolaboval, a musel být dopraven do nemocnice.

Přes všechen zmatek se parašutisté dokázali dostat zpět do úkrytu, na místě činu však nechali své věci, mimo jiné kabát, samopal se zásobníkem, a jízdní kolo. Díky výpovědím přihlížejících sestavilo Gestapo věrohodné popisy dvou hlavních pachatelů, věděli také, že na místě činu musel být ještě někdo třetí. Dopadení parašutistů se budu věnovat v dalších podkapitolách, ve kterých se mimo popisu událostí budu věnovat také analýze stěžejních fenoménů této práce, tedy udavačství a kolaborace.

3.4 Důsledky atentátu na Heydricha

Bylo více než zřejmé, že takový čin, jakým je atentát na nejvýše postaveného říšského zástupce na území protektorátu nezůstane bez odezvy, a tak, ještě ten den bylo vyhlášeno stanné právo. Už v době Heydrichova převozu do nemocnice se Hitler telefonicky spojil s K.H. Frankem, kterého pověřil vedením úřadu říšského protektora do doby, než se Heydrich uzdraví. V hovorů se také domluvili o postupu v nejbližších hodinách a dnech, kdy bylo rozhodnuto, že za dopadení pachatelů bude vypsána odměna ve výši jednoho milionu říšských marek. Za pomoc atentátníkům byl vyhlášen trest zastřelením s celou rodinou.

Následně byl o plánovaném postupu informován také prezident Emil Hácha, který byl pozván ke Frankovi. Ten mu oznámil, jaké kroky se chystá podniknout, včetně toho, že bude vyhlášen mimořádný stav. Ten znamenal zákaz vycházení mezi dvacátou první hodinou večerní, a šestou ranní. Kdokoliv by se v tomto čase pohyboval volně na ulici, mohl být po neuposlechnutí první výzvy k zastavení na místě zastřelen. Tento stav

⁴⁵ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 396.

také znamenal úplné omezení zábavních či kulturních aktivit, ještě večer 27. května byla zavřena všechna divadla a kina, nikde se také nesměla hrát hudba.

Pátrací akce začala ještě toho dne, resp. v noci na 28. května. Vzhledem k její neúspěšnosti pak byly hned dalšího dne povolány další policejní jednotky z Německa, spolu s nimi přicházely také popravčí čety, které měly doprovázet gestapo. Prezident Hácha po jednáních s představiteli říše vydal prohlášení, ve kterém nabádal všechny ke spolupráci s gestapem, a exilového prezidenta Edvarda Beneše označil za nepřítele českého národa. Z vyhlášky vyplývala pro všechny občany povinnost nahlásit všechny, kteří v jejich domě či blízkosti budou žádat o přespání.

Zmínku v této bakalářské práci si určitě zaslouží také jedna z nejsmutnějších událostí celé okupace na našem území, vyhlazení obcí Lidice a Ležáky. Lidice byly v noci 9. června obklopeny, a bylo s nimi naloženo tak, jak nařídil K.H. Frank. Všichni dospělí muži byli zastřeleni, ženy odeslány do koncentračních táborů, a děti poslány na převýchovu, vesnice pak byla vypálena. Vypálení Lidic bylo také spíše výstrahou pro ostatní v případě, že budou chtít atentátníkům pomáhat.⁴⁶ Obyvatelé Lidic totiž neměli žádný reálný podíl na událostech společných s atentátem či jinou formou odboje. Lidice tak byly zdecimovány ještě před dopadením atentátníků, Ležáky až poté, co byli odhaleni. Lidice a Ležáky se každopádně staly symbolem nacistického teroru, atentát na Heydricha zase symbolem odboje, a to nejen v protektorátním, ale celo-evropském měřítku, neboť i přes řadu pokusů v jiných zemích, to byl jediný případ, kdy se povedlo úspěšně odstranit vysoce postaveného říšského politika.

3.5 Čurda – udavač

Naprosto stěžejní obratem, vedoucím k dopadení Gabčíka a Kubiše bylo udání Karla Čurdy. Tato událost je velmi důležitou nejen pro historii naší země, ale rovněž tvoří osu této bakalářské práce, neslouží totiž jen jako popis a přiblížení oněch událostí, ale hlavně jako analýza fenoménů udavačství a kolaborace, tedy stěžejního tématu celé práce.

Karel Čurda se po neúspěšné operaci *Out Distance* snažil hlavně přežít, a do akcí na území protektorátu se více nezapojoval. Samotný den atentátu dokonce strávil

⁴⁶ Srov. PADEVĚT, Jiří. *Dotek Anthropoidu*. Praha: Academia, 2017, s. 174-175.

mimo Prahu, u sestry v Kolíně.⁴⁷ Právě tam se poprvé dozvěděl o atentátu na Heydricha, tedy až poté, co k němu došlo. O přípravách a plánech atentátu Karel Čurda na rozdíl od Adolfa Opálky nic nevěděl. Karel Čurda si v momentě, kdy se o atentátu dozvěděl, uvědomil, že i on sám, je v nebezpečí jako jeden z účastníků parašutistických výsadek. Ještě ten den tak odjel zpět do Prahy, do svého úkrytu. Ten měl v Praze v bytě u paní Baucové, u které dokonce proběhla kontrola, nicméně Karlu Čurdovi se povedlo skrýt se ve světlíku, a tak zůstal neodhalen.

Sled těchto událostí v něm probouzel obrovský strach, vydal se tak do Nové Hlíny, aby se skrýval u své matky, a popřípadě ji mohl ochránit. Je velmi pravděpodobné, že právě přebývání u jeho matky zapříčinilo pozdější udání, neboť její neustálý strach z dopadení a následného trestu, který pak ještě přižívovala jeho sestra, byl tak silný, že už 13. června Karel Čurda anonymním dopisem informoval gestapo.⁴⁸ Přesné znění dopisu není známo, nedochoval se. Nešlo nejspíš ale o nic konkrétního, neboť zůstal bez odezvy. V protokolech poválečného soudu se uvádí, že v tomto dopise měl Čurda jmenovat atentátníky, těžko by však takový dopis zůstal bez odezvy, sám Čurda naopak tvrdí, že v tomto dopise nabízel, že se přihlásí výměnou za bezpečí obyvatel protektorátu.

Vzhledem k faktu, že oním dopisem Karel Čurda nic nezměnil, vydal se 16. června do Prahy, kde se přihlásil gestapu.⁴⁹ Jako důvod uvedl ochranu rodiny a rodné vesnice, bylo už totiž po událostech, které se staly v Lidicích. Na stanici gestapa v Petschkově paláci jej čekal velmi dlouhý a podrobný výslech, ve kterém Karel Čurda nemluvil jen o tom, kde se mají skrývat atentátníci, ale i o tom, co on sám dělal po celou dobu od seskoku s výsadkem *Out Distance*. Dále hovořil také o tom, jak probíhají výcviky parašutistických skupin v Anglii, jak získávají informace o situaci v protektorátu, a jaké nejspíš mají další plány.⁵⁰ Mimo to Čurda prozradil gestapu všechny místa, kde dříve proběhly výsadky, k tomu také uvedl i jména osob, u kterých po neúspěšném seskoku sám zůstával v úkrytu. Téměř všechny jim jmenované osoby byly následně společně s celými rodinami popraveny. Důsledkem tohoto Čurdova výslechu na gestapu tak může být smrt více než stovky osob, další desítky byly na základě jim uvedených informací zadrženy.

⁴⁷ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 157.

⁴⁸ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 159.

⁴⁹ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 160.

⁵⁰ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 160.

I Gabčíka a Kubiše při tomto výslechu udal, neznal však přesné místo jejich úkrytu. K tomu došlo už samo gestapu na základě prohledávání a vyhrožování u rodin, které Čurda uvedl jako pomocníky parašutistů. Ač tedy nepřimo, zapříčinil 18. června smrt všech sedmi výsadkářů, kteří se v kostele sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici skrývali.⁵¹ Jmenovitě Jan Kubiš, Jozef Gabčík, Adolf Opálka, Jaroslav Švarc, Josef Valčík, Josef Bublík a Jan Hrubý. Pouze Jan Kubiš zemřel na následky zranění způsobenými příslušníky SS a gestapa, ostatních šest mužů si život vzalo vlastní rukou. Celá akce v kostele trvala téměř sedm hodin. Po ukončení bojů byl Karel Čurda přizván, aby pomohl při identifikaci mrtvých. Za poskytnutí všech těchto informací dostal polovinu vypsané odměny, tedy 5 milionu korun.⁵² Po částech si jí každý měsíc vybíral u německé banky.

Po těchto událostech se stal Čurda konfidentem gestapa, a aktivně se podílel na potírání protinacistického odboje. Dostal německé občanství a nové jméno – Karel Jerhot.⁵³ V Praze dostal byt, nejdříve v Libni, poté na Vinohradech. Nedlouho nato se oženil s Marií Bauerovou, původem Rakušankou, se kterou zplodil syna. Jako konfident se snažil zjišťovat místa, kde probíhají další výsadky, popřípadě kde se výsadkáři schovávají, sám se při tom vydával za pronásledovaného či raněného parašutistu hledajícího úkryt. Většina pokusů však byla neúspěšná, jeho největším úspěchem v rámci práce pro gestapo bylo vylákání Františka Pospíšila do Prahy, který byl následně zatčen a v Terezíně popraven. S přicházející porážkou nacistického Německa se z Prahy vytratil a začátkem května se v Manětíně přihlásil jako ukrývající se parašutista. S Koncem války byl propuštěn, nicméně nedlouho poté vyšly jeho činy najevo, a 17. května byl dopaden, když kadeřník nahlásil, že se u něj Čurda nachází.

Po dopadení byl dopraven do Prahy a obviněn z vojenské zrady. Od půlky června byly zahájeny výslechy, ve kterých Karel Čurda popsal vše od svého nástupu na vojnu až po události spojené s pomocí gestapu. Vinu však nepřiznával, nedožadoval se však ani toho, že by byl nevinný. Následné procesy trvaly několik měsíců, po vydání lidovému soudu byl jeho případ spojen s případem Viliama Gerika, což byl muž, který obdržel druhou část oné odměny za dopadení pachatelů atentátu na Reinharda Heydricha. Čurda

⁵¹ Srov. PADEVĚT, Jiří. *Dotek Anthropoidu*. Praha: Academia, 2017, s. 211.

⁵² Srov. Reflex. *Zrod a konec zrádce. Karel Čurda pomohl nacistům a vydával se za Němce. Po válce skončil na šibenici*. [online]. Reflex, 16.6. 2022. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/operace-anthropoid/113764/zrod-a-konec-zradce-karel-curda-pomohl-nacistum-a-vydaval-se-za-nemce-po-valce-skoncil-na-sibenici.html>

⁵³ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 166.

byl shledán vinným hned v několika bodech – vojenská zrada, podpora nacistického režimu či způsobení smrti několika obyvatel republiky. 29. dubna 1949 byl nad ním i Viliamem Gerikem vynesena rozsudek, ještě téhož dne před polednem byli popraveni oběšením v Pankrácké věznici. O milost odmítli požádat.⁵⁴

3.5.1 Girardovská reflexe

Při aktech jako je udavačství a kolaborace je potřeba brát v potaz spoustu faktorů, které na takové jednání mají vliv. Tyto faktory zároveň nejsou stále nýbrž v čase proměnné. Nejdřív člověk ze strachu o sebe či svou rodinu jiného udá, poté po obdržení odměny či nového statusu udává již vědomě a cíleně za účelem si tyto výhody udržet.

Na závěr této kapitoly tak chci pomoci Girardovy mimetické teorie kultury nabídnout lepší porozumění této nesmírně komplikované problematice. Během okupace byla společnost pod silným tlakem nacistických okupantů, kteří používali různé prostředky k udržení kontroly nad lidmi, a to vše vedlo ke vzniku nepříjemného klimatu plného nedůvěry a strachu, který je zároveň jedním z pramenů udavačství. Karel Čurda byl nepochybně pod velkým tlakem, a mohl cítit, že má vůči své společnosti jistý závazek, jistou povinnost. Podle Girarda je mechanismus obětování pro společnost klíčový, a když je společnost pod tlakem, bývá ještě silnější. Jedinec tak může mít pocit, že se musí postavit proti těm, kteří společnosti ohrožují.⁵⁵

Na druhou stranu zde máme samotnou mimezi, tedy napodobování. Člověk podle Girarda touží po touze druhého.⁵⁶ V kontextu protektorátu je zde docela jednoduchý obraz člověka, který si díky udávání přišel na lepší status, který si touží udržet, a jinému tak vyvstává cíl jeho touhy. Docházelo tak k bezdůvodnému udávání, kdy se jedinci na základě těchto vjemů chtěli k lepšímu statusu také dostat. K lepšímu statusu a lepším financím, stejně jako dřív i teď je důležité si zmínit, že ekonomické aspekty byly pro udavače naprosto zásadní. Napodobování chování a touhy lze také uchopit tak, že člověk se snaží napodobit chování a představy autority, pokud si nacistický režim dokázal tuto

⁵⁴ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu*. Brno: Host, 2019, s. 132.

⁵⁵ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, s. 45.

⁵⁶ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, s. 19.

autoritu vydobýt, mohli lidé v zájmu autority udávat své sousedy a blízké tak, aby dokázali loajalitu autoritě, jejíž i své touhy tak naplnili.

Girard také klade důraz na soutěživost ve společnosti.⁵⁷ Jedinci mají snahu být lepší a úspěšnější než ti druzí, často za cenu poškození jiných. Udal tak Karel Čurda parašutisty, protože se snažil získat výhody a zvýšit své postavení? Dle Girarda je také důležité brát v potaz mimetickou rivalitu. Karel Čurda mohl být fascinován odvahou výsadkářů, i tím co dokázali, a on ne, i když se na to sám připravoval a tvrdě pracoval. Riskovali život pro osvobození jejich země, zároveň však na někoho mohla jejich odvaha a schopnosti působit naopak, báli se jich, a cítili potřebu je zničit.

Posledním, co v této kapitole zmíním je i podle Girarda důležitý aspekt ztráty identity. Jedinec v takovém případě ztrácí své já, a začíná napodobovat chování jiných. Ztotožní se s jejich hodnotami a cíli, sdílí jejich touhy, touží po nich. Taková ztráta identity se nabízí jako jedno z možných východisek při snaze pochopit kolaborování Karla Čurdy. Z dobrého vojáka toužícího po osvobození své země, až ke kolaborantovi, který zradí všechny, co mu pomohli. K takové ztrátě identity totiž mohlo dojít už při prvním Čurdově výslechu, a následném udání na gestapu. Přestal být tím vojákem, najednou byl jedním z nich, a toužil prokázat loajalitu novému režimu, byť to bylo v rozporu s jeho původním přesvědčením. Girard zdůrazňuje důležitost rozvíjet individuální identitu, nechat jedince jednat a myslet svobodně, to jde ovšem v takové situaci, která panovala za protektorátu jen velmi těžko.

⁵⁷ Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: Uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, s. 32.

4. CHALK

V této kapitole bych rád přiblížil osudy dalších výsadkářů, tentokrát parašutistů ze skupin *Chalk* a *Sulphur*. Tyto dva výsadku se propojují, a to nejen tím, že letěli na své mise ve stejném letadle, ale tím, že se na konci, bohužel velmi smutném, opět setkají. Stejně jako v předchozí kapitole bych i v této nerad zabíhal do zbytečných detailů a dat, ale držel se faktů, které budou prospěšné jak pro tuto práci, tak pro pochopení životů výsadkářů a všech účastníků odboje. Historie totiž nejsou data a události, ale příběhy a osudy lidí.

4.1 Průběh výsadku

Stejně jako výsadky zmíněné v předchozí kapitole, byly i tyto cvičené v Anglii, a byly součástí spojeneckých operací, které měly za cíl oslabit nacistickou moc přímo na území Protektorátu Čechy a Morava. Vzhledem k tomu, že jsem v minulé kapitole myslím dostatečně nastínil, jak takový parašutistický výcvik probíhal, považuji za zbytečné o tom znovu psát, a proto bych rád přešel rovnou k aktivitě výsadků *Chalk* a *Sulphur*. V letadle, ze kterého parašutisté v noci ze soboty na neděli 9. dubna 1944 vyskočili, sedělo šest vojáků, kteří tvořili ony výše zmíněné skupiny. *Sulphur* tvořili *Adolf Horák* a *Oldřich Janko*, *Chalk* byl tvořen čtveřicí, které velel *Bohumil Bednařík*, jeho zástupcem byl *Vladimír Hauptvogel*, a dalšími dvěma členy byli *František Nedělka* a *Josef Kunzel*.⁵⁸ Vladimír Hauptvogel byl jediným, kdo měl již na palubě letadla problémy, vzhledem ke špatným podmínkám se letoun občas zatřese, a Hauptvogel několikrát po dobu letu zvrací.⁵⁹

V minulé kapitole jsem psal o operaci *Anthropoid*, která měla za cíl odstranit vysoce postaveného nacistického zástupce na území protektorátu. *Chalk* oproti tomu měl jiný cíl. Byli cvičeni na to, aby na území protektorátu pomáhali při dalších výsadcích, kterým měli poskytnout informace a úkoly, jejichž plynulé předání jim mělo zajistit vybavení, které s sebou z Anglie přivezli. Pomocí radiomajáku *Eureka* měli navádět spojenecké bombardéry na cíle, a být připraveni přijímat další parašutisty, jimž měli pomoc

⁵⁸ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s.117.

⁵⁹ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 117.

s obeznámením s okolím a situací v protektorátu.⁶⁰ Byli vybaveni vysílačkami, kterými byli přímo spojení s velením v Londýně.

Vysazení byli 9. dubna 1944 nad lesem u obce Větrov u Kamýku nad Vltavou, jako první výsadek té noci, členové skupiny *Sulphur* seskočili zhruba o čtvrt hodiny později.⁶¹ Celý seskok trval jen několik málo vteřin, proveden byl úspěšně. Po přistání na levém břehu Vltavy zahladili stopy, tedy hlavně padáky, které zatížené v pytli hodili do vody. Poté se lesem vydali směrem k místům, která byla vybrána již v Londýně, neboť tam měli žít spolupracovníci odboje. Na první záchytnou adresu šli skoro pět dní, dozvěděli se však, že jejich kontakt, kterým měl být hospodář Větrovský, jim už nepomůže, neboť je po smrti. Vydali se tak na druhou adresu, ani tam ale nepochodili, statkář Biskup jim řekl, že už pro staří a nemoc není schopen jim pomoci.⁶² Členové výsadku ani po těchto nezdarech nic nevzdávali, byli velmi dobře připravení a všichni ve skvělé kondici, vynikal zvláště Hauptvogel, který zvládl překážkovou dráhu ve výcviku v rekordním čase. Členové výsadku si také povahou a vlastnostmi byli velmi blízcí, jejich soužití i v takto složitých podmínkách bylo více než dobré, a nepřipouštěli si jiné než úspěšné dokončení akce.

Přes výše zmíněné nezdary se jim nakonec povedlo seznámit se s rodinami hajných Jaroslava Fišera a Karla Hejny, kteří jim byli nápomocní. Nědelka byl dokonce schopen komunikovat s Londýnem, a vysílal zprávy o situaci v protektorátu. Stejně jako většina událostí v protektorátu, i pobyt členů výsadku *Chalk* byl velmi dynamický, a situace se začala dramaticky měnit. Hajný Jelínek informoval gestapo o pohybu neznámých mužů, to už tou dobou však vědělo o skupině operující na tomto území, neboť Horák s Jankem se v podstatě bezprostředně po svém seskoku ocitli v situaci, kdy nevěděli, co mají dělat. Vlivem událostí se zhroutili, a po pár dnech byli zatčeni. Gestapu nekladli žádný odpor, a Adolf Horák slíbil aktivní pomoc při hledání ostatních výsadců, protože vzhledem k společnému letu přibližně znal místo jejich dopadu.⁶³ Několik týdnů tak společně se členy gestapa prohledával lesy a hájovny kolem Vltavy.

⁶⁰ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 186.

⁶¹ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 118.

⁶² Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 120.

⁶³ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 185.

4.2 Nešťastný konec

Konec se bohužel blížil rychleji, než si skupina kolem velitele Bednaříka uvědomovala. Píše se sobota 13. května, tedy něco přes měsíc od seskoku nad Kamýkem. Po prohledávání, a výsleších u obyvatelstva bylo vytipováno místo, kde se přibližně mají členové výsadku nacházet. V Chrašticích bylo zřízeno velitelství a okolní vesnice a cesty začalo hlídat celkem jedenáct rot SS.⁶⁴

Prvním dopadeným ze členů skupiny je František Nedělka. Ten ještě toho rána nic netušil, a přijímal zprávy z Londýna. Když procházel vesnicí, snažil se nebudit podezření a chovat se naprosto normálně, hlavně proto, že v batohu nesl onen radiopřijímač přímo napojený na Londýn. Projel kolem něj ovšem německý voják, který prudce zastavil, a požadoval po něm legitimaci. Nedělka měl ve stejné kapse jako doklady i zbraň, nakonec se ale rozhodl vojáka překvapit, a chtěl jej udeřit pěstí, tak, aby jej srazil z motorky. To se ale nepovede, německý voják jej zpacifikuje, a radista Nedělka je tak prvním dopadeným.⁶⁵ Později je nucen vypovídat, chvíli se nejspíš snažil tlaku odolávat, ale zlomilo jej, když dorazilo auto pražského gestapa, ze kterého vystoupil čistě oblečený Adolf Horák.

Téhož dne odpoledne je ve stodole hajný Jaroslav Fišer tvrdě vyslýchán, a mlácen, dokud neprozradí, kde se mají zbývající členové výsadku skrývat.⁶⁶ Po chvíli už to nevydrží, a pošle gestapo ke krmelci do blízkého lesa. Když se členové gestapa a rot SS přiblíží k místu, vyšlou Horáka, aby své bývalé spolubojovníky vylákal ven. Ten se tak přiblíží ke krmelci a volá: „*Lád'o, Josefe, Bohušu, jste tam?*“ Nejspíš jim bylo jasné, co příchod Horáka, kterého viděli skrze škvíry mezi prkny, znamená, a Hauptvogel nabíjí pistolí a chce se bránit.⁶⁷ Velitel Bednařík však rezignovaně říká, ať neblázní, že to nemá smysl. Horák je ještě jednou vybízí k tomu, aby se vzdali bez boje, slibuje jim, že tím ochrání lidi, kteří jim po čas pobytu na území protektorátu pomáhali, a také své rodiny. Po

⁶⁴ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 195.

⁶⁵ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 196.

⁶⁶ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 199.

⁶⁷ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 201.

chvilce se otevírají dvířka, vojáci se sami vzdávají, a gestapo slaví, neboť se jim povedlo dopadnout celou skupinu bez boje. Jsou tak nadšení, že jim ani nezabaví jejich pistole.

Jsou usazeni do šestimístného vozu, a mají být přepraveni do Chraštic. Nic nenasvědčuje tomu, že by se mělo dít něco mimořádného, vypadá to, že celá paraskupina se opravdu v poklidu vzdá. V zatáčce, kdy vůz přibrzdí ovšem Hauptvogel srazí jednoho z hlídačů gestapa, otevře dveře, a vyskočí z vozu. Jak jsem již dříve zmínil, překážkový běh na výcviku zvládl v rekordním čase, a i zde se ukázalo, že je velmi dobrým běžcem, protože velmi rychle dokázal zmizet v lesním porostu, v tom už se jej ale vydává pronásledovat i řidič vozu, který ještě, než auto zabrzdí, vyskakuje, a vyráží za Hauptvogelem. Měl velké štěstí, protože projektil, který vyslal jeden ze členů gestapa, zasáhne řidiče, který se snažil Hauptvogela dohnat, a ten padne k zemi. Hauptvogel tak zcela mizí z dohledu. Ostatní členové se utéct nesnažili, ve chvílích zmatku se ale pokusili zničit batoh s rádiovým zařízením.⁶⁸

Hauptvogelovi se útěk zprvu dařil, a před vojáky gestapa a SS utíkal, po přeběhnutí přes hospodský dvůr v obci Zbenice, pokračoval dál, narazil však na německého vojáka, kterého dokázal střelou do hrudi zastřelit. Hauptvogel poté běží přes holé pole, které bylo celé otevřené. Když běžel po poli, stříleli po něm vojáci, kteří jej zasáhli.⁶⁹ Na tomto poli také Hauptvogel umírá, podle všeho si ve chvíli, kdy byl postřelen sám vzal život střelou do spánku, oficiální verze gestapa však zněla, že jej zabila kulka jednoho z jejích členů. Přihlízející občané vesnice vypověděli, že gestapo zacházelo s tělem Vladimíra Hauptvogela velmi surově, když jej hodili na korbu nákladáku jako kus dobytka. Stejně tak ale zacházeli i s tělem zastřeleného německého vojáka.

Zbývající tři členové válku přežili, po jistou dobu rovněž pracovali ve službách gestapa, když vysílali do Anglie signály a hlášení určené gestapem.⁷⁰ Jediný ve vlasti dožil Bohumil Bednařík, který zemřel v sedmdesátých letech, stejně jako František Nedělka, který ovšem po komunistickém puči emigroval do Velké Británie. Kunzel se jako jediný dožil vysokého věku, zemřel v roce 2007 v Kolumbii, kde po emigraci žil a

⁶⁸ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 203.

⁶⁹ Srov. DOLEŽAL, Miloš. *Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu*. Brno: Host, 2020, s. 205.

⁷⁰ Srov. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 2019, s. 587.

podnikal. Zrádce Adolf Horák se pokusil o útěk na Slovensko, společně s Jankem ale byli dopadeni, uvězněni na Pankráci, a 1. března 1945 byl popraven zastřelením v Terezíně.⁷¹

4.3 Girardovská reflexe

Příběh, který popisuje tato kapitola, stejně jako ten z kapitoly předchozí pojednává o lidech s velkou snahou něco změnit, touhou něco změnit, pomáhat a obětovat se. Nabízí nám tedy spoustu témat, která se dají reflektovat skrze Girardovu mimetickou teorii, a já bych v této podkapitole rád vykreslil tento příběh ještě jednou, tentokrát ne z pohledu historického, ale z pohledu díla Reného Girarda.

4.3.1. Hrdina

Klíčovým motivem toho příběhu je **hrdinství**, které představuje Vladimír Hauptvogel, a které můžeme vytýčit jako klíčový koncept mimetické teorie. Právě tam nám poskytuje užitečný rámec pro analýzu hrdinského činu člověka, který se rozhodl bojovat, a raději padnout za vlast než do rukou okupantů. Je důležité si uvědomit, že hrdinský čin je silným vyjádřením mimetické touhy. Bavíme se zde o hodnotách, jako jsou svoboda, spravedlnost, ale i odvaha, které takto tvoří základní principy boje proti okupaci. Když člověk nepodlehne tlaku gestapa, ale naopak se mu hrdinně postaví, svým rozhodnutím napodobuje tyto hodnoty, a touhu vzbudit v ostatních touhu po nich i u ostatních.

Pojem, který se v díle Reného Girarda často vyskytuje, je **mimetická rivalita**. Tento koncept je těžší uchopit, ale v případě výsadkářů, kteří se vzdají, a jeden z nich se rozhodne pokračovat ve snažení bojovat za svou zemi, se nám uchopení této problematiky nabízí. Odhodlání člověka se nevzdávat v situaci, kdy už to ostatní dávno vzdali, může vyvolat rivalitu mezi těmito tábory, neboť ti, co se vzdali, to mohou nést o to hůř, když vidí, že druhý se vzdát nehodlá. Tato rivalita mezi rozhodnutími však může být i pozitivní, protože nabízí inspiraci pro ty, co to vzdali, a dává jim druhou šanci a možnost vrátit se na stranu spravedlnosti.

Mimetická teorie také rozebírá roli **obětování** v lidské společnosti. Rozhodnutí, které Hauptvogel učinil, tedy raději zemřít než se vzdát představuje oběť

⁷¹ Srov. ČERNÝ, René. *Položil svůj život za vlast*. [online]. Rakovnický deník, 8.5. 2009. Dostupné z: <https://rakovnický.denik.cz/pozvanky/haupt20090508.html>

v zájmu hodnot, kterým nepochybně věřil. Ochota obětovat vlastní život za spravedlnost a svobodu jen podtrhuje Hauptvogelovo hrdinství, a samotnou hrdinskou povahu jeho činu. Napodobování těchto činů, této oběti, může vést k posílení odporu vůči nespravedlivé a nezdravé okupační moci. Taková oběť se tedy stává symbolem hodnot svobody a spravedlnosti. Zajímavý je také koncept jakési proti-oběti, kdy se hrdina postaví proti násilí a obětování jiných, a svým činem bojuje proti násilí, aniž by dále přispíval k jeho šíření.

Celkově se dá říci, že hrdinský čin, ať už z pohledu Girardovy teorie, či prostého vnímání většiny společnosti, může být posílením společenských hodnot, vzpruhou pro lid trpící pod okupační správou, a stát se tak vzorem chování, který bude-li následován, může být nepřítel poražen.

4.3.2. Zrádce

Stejně jako v případě hrdiny Vladimíra Hauptvogela, můžeme i nad případem zrádce Adolfa Horáka uvažovat z Girardovské perspektivy. Zrádce je v tomto případě jedinec, který se nesnaží napodobovat touhy po hodnotách, jako jsou svoboda či spravedlnost, ale přechází na druhou stranu, kdy se snaží naplňovat tužby gestapa, a nacistického režimu, jehož přesvědčení začíná, i vlivem faktorů zmíněných v předchozích kapitolách, sdílet.

Stejně jako u hrdiny Hauptvogela, i zde je důležité uvědomit si roli **rivality** ve společnosti. Zrádce vytváří rivalitu mezi sebou, a členy výsadku, kteří se rozhodli nadále se držet svého poslání. Jedním z důvodů pro vznik takové rivality může nepochybně být zrádcova touha po úspěchu, který se nedostavil při původním poslání, a tak jej může dosáhnout alespoň ve strukturách nacisty ovládaného protektorátu. Dalším společným bodem s předchozí podkapitolou je pak **obětování**, v tomto případě však postaveno zcela opačně. Pro svou záchranu, pro své přilepšení a prospěch, zrádce obětuje život jiných. Na rozdíl od oběti hrdinské tato oběť však k zastavení násilí a konfliktu nepřispívá, právě naopak jej přiživuje a dále šíří.

Stejně negativní vliv může mít tento čin v **napodobování**. Zrádcův čin, zvláště je-li podpořen zlepšeným postavením a úspěchem zrádce samotného, může být inspirací i pro ostatní, kteří se mohou snažit o napodobení zrádcova úspěchu, a šířit tento vzorec chování. Takový vzorec chování je však v rozporu s původním vzorcem, a důvodem, proč se výsadbáři do svých úkolů hlásili, a vede k šíření zrady a pokračování násilí ve společnosti,

oproti původně zamýšlenému boji za svobodu a spravedlnost. Může mít ale také efekt opačný, tedy být pro ostatní motivací nepolevit v úsilí, a nezradit tak své přesvědčení, ani své spolubojovníky. Je důležité, aby se takový vzorec chování nešířil, neboť by nadále posiloval atmosféru strachu a nejistoty, a snižoval ochotu obětovat se pro dobrou věc. Zrada je velmi výrazným příkladem negativního napodobování.

5. Praktická část

V této části bakalářské práce představím své poznatky a zjištění, ke kterým jsem dospěl na základě mnou vedených rozhovorů s pamětníky a rodinami obětí událostí druhé světové války. Stejně jako v předchozích kapitolách, bude i v této, základním snažením pokus o přiblížení fenoménů udavačství a kolaborace. Tentokrát se je však nebudu snažit přiblížit popisem a analýzou případů jako v kapitolách předchozích, ale skrze výpovědi lidí, kteří mají osobní pouto k těmto událostem, a nabízejí tak jiný, širší pohled nejen na ony události, ale i na jejich prožití obyčejnými lidmi.

5.1 Etika výzkumu

Aby bylo možno považovat výzkum za validní, je naprosto zásadní se držet etických pravidel, která se s výzkumem pojí.⁷² Prvním předpokladem je, že sám respondent souhlasí s takto vedeným výzkumem, je obeznámen s okolnostmi a průběhem výzkumu, a dovolí tak tazateli s nabytými daty nakládat. Na úvod každého setkání s respondentem jsem se tedy dotázal, zda vůbec souhlasí s tím, že rozhovor použiji pro potřeby bakalářské práce, a také s tím, že si jej pro lepší a podrobnější využití budu nahrávat.⁷³ Samozřejmě jsem každého z respondentů uvědomil, že mají naprosté právo rozhovor sami ukončit, či neodpovídat na otázky, na které odpovídat nechťejí. Čeho se rozhovor bude týkat, bylo respondentům známo již před osobním setkáním, všechny, které jsem kontaktoval s dotazem na účast na tomto výzkumu jsem obeznámil s tématem této bakalářské práce, i s tím, proč právě s nimi mám zájem rozhovor vést.

Byl jsem si dobře vědom citlivé povahy otázek, které respondenty tlačily do otevření svého soukromí, prožívání a sdílení často nepříjemných vzpomínek a pocitů. Přes všechnu tuto silnou osobní rovinu, která pojí respondenty s tématem bakalářské práce, si myslím, že k rozhovoru přistoupili otevřeně. Nebáli se sdílet své postřehy a pocity, a vyzařovala z nich upřímnost. Důležité je ale také zmínit jistou zkreslenost, která může plynout z odpovědí respondentů, neboť více zmíněná osobní rovina může často zakrývat objektivní pohled, v souvislosti se ztrátou blízkých přátel či rodinných příslušníků vzniká

⁷² Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Portál, 2008. s. 155.

⁷³ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Portál, 2008. s. 155.

logická a pochopitelná zášť, která těžko může dovolit oprostít se od krutých vzpomínek, a předat objektivní obraz událostí. Jelikož jde z velké části o lidi, které osobně znám i s jejich rodinami, domluvili jsme se, že odpovědi budou anonymní. Jejich pravou identitu budu znát pouze já, a jinde, než v této bakalářské práci s informacemi nabytými v těchto rozhovorech nakládat nebudu.

V neposlední řadě bych chtěl ocenit ochotu respondentů pomoci mi při psaní bakalářské práce poskytnutím rozhovorů, které mi, jako autorovi této práce pomohly nejen splnit zadání, ale hlavně otevřít nové možnosti pro uvažování, hlubší vcítění se do tématu a pochopení problematiky. Všem respondentům jsem po dokončení rozhovorů upřímně poděkoval a ocenil jejich přístup ke mně jako tazateli. Rád bych tímto řekl, že je moc obdivuji nejen za statečnost při oněch událostech, které zazní v následujících podkapitolách, ale také za statečnost o nich s odstupem let upřímně hovořit.

5.2 Metodologie výzkumu

Vzhledem k tématu bakalářské práce, jeho citlivé povaze a komplikovanosti, mi přišlo vhodné zvolit kvalitativní výzkum, tedy výzkum vedený s menším počtem respondentů, ale se širším a hlubším záběrem.⁷⁴ Výzkum probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru. Tyto rozhovory probíhaly ve všech případech ústně vždy v domácnosti respondenta. Mezi mnou, tedy tazatelem, a respondenty tak probíhala přímá interakce, která si myslím nabídla o to cennější odpovědi respondentů, neboť otevřít se v domácím prostředí, v blízkém a přímém kontaktu s tazatelem je daleko jednodušší. Tento kontakt mi nabídl skvělou příležitost se minimálně pokusit empaticky uchopit průběh rozhovoru, a přizpůsobovat jeho směřování i samotné otázky na míru každému z respondentů. Mnou pokládané otázky byly polootevřené, měl jsem je předem připravené, zároveň však nevyžadovaly po respondentech vybírání si z možností, které já nabízím, ale naopak jejich otevřenou formulaci na základě jejich pocitů a prožití.⁷⁵ Věřím, že právě díky naplnění těchto faktorů se mi na každou otázku dostalo odpovědi, a ani v jednom z případů nedošlo k odmítnutí otázky či pokračování v rozhovoru.

⁷⁴ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Portál, 2008. s.51.

⁷⁵ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Portál, 2008. s.50.

5.3 Výzkumné otázky

Již v úvodu jsem vytyčil hlavní cíl práce. K naplnění hlavního cíle práce je potřeba nejprve uvést cíle dílčí, jejichž naplnění nás k cíli hlavnímu přímo dovede. V předchozích kapitolách jsem se snažil naplnění těchto cílů věnovat. Přiblížit samotné lidské prožití oněch událostí, se však dá nejlépe výpověďmi samotných účastníků, ať už přímých či nepřímých, proto dílčí cíle, jejichž odpovědi v teoretické části nebyly dostatečné, přenáším do části praktické. Pro naplnění těchto dílčích cílů jsem pro každý jednotlivě připravil tři výzkumné otázky, které souhrnně objasní cíl dílčí. Pro lepší přehlednost jsem připravil tabulku, ve které jsou systematicky uvedeny jak dílčí cíle, tak otázky, které se k nim váží.

Dílčí cíle	Výzkumné otázky
1. Jaké byly faktory typické pro Protektorát Čechy a Morava?	1.1 Jak byste popsali situaci, která v protektorátu panovala, na co si sami vzpomínáte, a jak to prožívali vaši rodinní příslušníci? 1.2 V čem vám nebo vašim rodinám válka nejvíce změnila život? 1.3 Co jste prožívali, když válka skončila?
2. Co prožívají lidé, kteří jsou oběťmi udavačů a kolaborantů? Co prožívají jejich rodiny, s čím se musí vyrovnat?	2.1 Jaké pocity se honí hlavou člověku, který vystaven takovému tlaku ze strany autority? 2.2 S čím jste se vy, nebo vaše rodiny museli vyrovnat? Jaké to bylo vědět, že za to, že někomu pomáháte, může přijít i ten nejtvrďší trest? 2.3 Jaké jste měli pocity, když jste se dozvěděli, kdo stojí za těžkým osudem, který potkal členy vaší rodiny?

<p>3. Jak se kolaborantům a udavačům zachovala společnost, jaké bylo soužití těchto lidí s oběťmi jejich činů po konci války.</p>	<p>3.1 Jaké bylo žít po konci války s lidmi, kteří se zasloužili o smrt vašich rodinných příslušníku nebo přátel?</p> <p>3.2 Obrátili jste se po válce třeba na soudy nebo nějaké instituce s tím, aby bylo vyšetřeno, co se dělo, a ti co stáli za životy vašich blízkých, byli potrestáni?</p> <p>3.3 Dokázali jste odpustit těm co vám tak moc ublížili?</p>
---	---

5.4. Volba výzkumného souboru

Jak jsem již v průběhu práce několikrát zmínil, téma je neskutečně citlivé, a vyžaduje široké povědomí o problematice, aby bylo možno dojít alespoň k základnímu pochopení. Pro užitečnost rozhovorů bylo důležité najít skupinu respondentů, kteří mají s událostmi druhé světové války zkušenost. Hledání takových respondentů je velmi těžké, neboť desítky let od konce války už je drtivá většina jejich pamětníků, kteří už byli ve věku, kdy byli si schopni uvědomovat, co se ve světě kolem nich děje, po smrti. Mé hledání respondentů bylo ulehčeno prostředím, ze kterého pocházím, neboť Beskydy, i samotná obec, ve které žiji, byly událostmi druhé světové války, zejména pak partyzánským odbojem, silně ovlivněny. Mnoho lidí, které jsem se rozhodl oslovit, jsem tak znal již předtím. Osobní známost se ukázala jako jeden z aspektů, který mi pomohl rozhovory domluvit, provést, a snad i poskytnout otevřenější odpovědi.

Rozhovorů jsem vedl celkem pět, odpovědi ze všech pěti rozhovorů použiji v následné podkapitole, kde budu interpretovat výsledky. Mými respondenty byly dvě ženy, jejichž rodiny byly represemi gestapa přímo ovlivněny, jedna ve věku 88 let (respondent A) a druhá ve věku 91 let (respondent B). Následně pak dva muži, kteří již válku sami přímo nezažili, ale narodili se krátce po ní, do zasažených rodin. První ve věku 74 let (respondent C), druhý ve věku 70 let (respondent D). Posledním respondentem pak byl muž ve věku 74 let (respondent E), který sám osobní zkušenost nemá, není ani z rodiny, která by ji měla, ale od mladého věku se o tytu události zajímá. Z úcty k obětem i místu, ze

kterého pochází se snaží tyto příběhy sbírat, a snaže o nezapomenutí těchto událostí věnoval skoro celý svůj život.

5.5 Popis a interpretace dosažených výsledků

Dílčí cíl 1:

První dílčí cíl měl za cíl zjistit, jaké byly podmínky v protektorátu tak, jak si je pamatují lidé, co události druhé světové války zažili, popřípadě lidé, kteří se narodili těsně po válce do rodin, které byly válkou silně zasaženy. Bylo důležité získat takový obraz protektorátu, který nám pomůže se co nejvíce vcítit do situace, která zde panovala.

Výzkumné otázky:

1.1 Jak byste popsali situaci, která v protektorátu panovala, na co si sami vzpomínáte, a jak to prožívali vaši rodinní příslušníci?

1.2 V čem vám, nebo vašim rodinám válka nejvíce změnila život?

1.3 Co jste prožívali, když válka skončila?

1.1

Z odpovědí respondentů na otázku, jak by popsali situaci v protektorátu je zřejmé, že tím vůbec největším faktorem, který ovlivňoval jejich život, byl strach. Respondentka B uvedla, že vzhledem k síti partyzánských skupin, a odbojářů, kteří se v Beskydech pohybovali, zde byla posilněna síla gestapa, a s tím i jejich spolupracovníků a kolaborantů z řad prostých občanů. Sama uvedla: „*Vzpomínám si na strach, který jsme cítili každý den, protože jsme nevěděli, co se stane. Rodiče si byli dobře vědomi, co jim hrozí za pomoc partyzánům.*“ Podobné pocity sdílela i druhá respondentka (A), která by rovněž jako nejsilnější ze vzpomínek na válečné období uvedla strach a nejistotu, ve které lidé museli žít. Respondenti C a D, kteří se narodili až po válce, se shodují v tom, že z vyprávění jejich rodinných příslušníků jim nejvíce utkvělo v paměti, že stejně jako přímí pamětníci, žili ve strachu a útisku. Dále uvedli, že velkou zkouškou pro jejich rodiny také bylo přijít o

živobytí, které budovali po léta, a nakonec o něj vlivem války přišli, neboť většina jimi vyprodukovaných produktů (oba ze zemědělských rodin) byla zabavována.

Respondent E, který se sběru dat o událostech v Beskydech v období protektorátu věnuje celý život, odpověděl myslím velmi výstižně: „*To že tady byli partyzáni, na jednu stranu lidem pomohlo, protože chtěli osvobození, a bojovali proti nacistům, ale zároveň to na celou oblast uvalilo deku, pod kterou nikdo nebyl v bezpečí. Všichni, kdo nespolupracovali s gestapem, byli v podstatě přímými podezřelými a neměli žádnou jistotu, že k nim domu nenaklušou a popraví je jen proto, že se k tomu rozhodnou.*“

1.2

U druhé otázky se podobně, jako u té první odpovědi shodovaly, neboť taková událost, jako byla druhá světová válka, obrátila život naruby úplně všem. Respondentka B uvedla, že i přes její nízký věk, byly tyto události největšími v jejím životě. Její otec byl popraven za pomoc dvěma partyzánům, kterým jako hajný poradil, kde se hluboko v lese můžou skrýt u krmelce, kde jim poté nosil jídlo, a jednomu, který byl raněný také obvazy a potřeby pro ošetření. Matka respondentky B nebyla popravená na místě jako její manžel, ale odvedena gestapem a následně transportována do koncentračního tábora, kde zemřela. Respondentka B se v té době musela jako nejstarší ze tří sourozenců starat o celou rodinu, aby vůbec přežili. Tuto dobu označuje jako nesmírně těžkou, i po letech však oceňuje pomoc, kterou jí nabídli spoluobčané ještě před koncem války, i po jejím konci, kdy jí i jejím sourozencům bylo umožněno vést normální život.

Respondentka A uvedla podobnou zkušenost, její otec byl rovněž popraven za pomoc partyzánům, na rozdíl od výše uvedeného však nezůstala se svými sourozenci bez obou rodičů, její matka nijak postihována nebyla. Respondenti C a D oba shodně uvádějí, že největší změnou v jejich rodinách byla nemožnost rozvíjet své hospodaření, na kterém předtím stál jejich denní život po léta. Respondent C také více zmínil poválečné prožívání oněch událostí v jeho rodině, uvedl, že trauma, které bylo těmito událostmi vyvoláno, bylo v rodině po mnoho dalších let. Zároveň však uvedl, že pro něj to znamenalo vyrůstat v rodině se silnými hodnotami, silným vědomím svobody a povědomím o důležitosti boje za takové hodnoty.

1.3

Třetí otázka opět nabízí velmi podobné odpovědi, tím hlavním, co konec války mezi lidmi vyvolal, byla úleva. Jak ale uvádí respondentka B, pocity po konci války měla smíšené. Uvádí, že cítila tu úlevu nad koncem takto děsivých událostí, zároveň však řekla, že pořád truchlila nad smrtí svých rodičů, neboť jejich život jim konec války nevrátil. *„Ty hrůzy, co jsme museli vytrpět s odchodem nacistů, nezmizely.“* Podobně smýšlela respondentka A, který uvedla, že konec války byl jako nový začátek, jen s jizvami na duši, protože co se stalo za ty roky předtím, bylo nemožné zapomenout.

Respondent C uvádí, že válečné události vnímal ve své rodině celé dětství, a že by se jen těžko odvážil označit konec války, za konec utrpení. *„Samozřejmě, že cítili obrovskou úlevu z osvobození, ale to, o co přišli, už jim nikdo nevrátil.“* Respondent D uvádí takřka totožnou odpověď. Respondent E popisuje konec války jako konec velmi hořký, protože za vítězstvím nad nacismem zůstala nejen zničená země a krajina, spousta mrtvých, ale i narušené vztahy mezi lidmi, protože po válce najednou žily oběti i lidé odpovědní za jejich utrpení vedle sebe.

Dílčí cíl 2:

Druhý dílčí cíl měl přiblížit samotné lidské prožívání těchto událostí. Snažil jsem se respondentů ptát na to, jaké oni nebo jejich rodiny prožívaly emoce.

Výzkumné otázky:

2.1 Jaké pocity se honí hlavou člověku, který vystaven takovému tlaku ze strany autority?

2.2 S čím jste se vy, nebo vaše rodiny museli vyrovnat? Jaké to bylo vědět, že za to, že někomu pomáháte, může přijít i ten nejtvrďší trest?

2.3 Jaké jste měli pocity, když jste se dozvěděli, kdo stojí za těžkým osudem, který potkal členy vaší rodiny?

2.1

Podobně jako v předchozích odpovědích, i zde je jedním z nejsilnějších pocitů strach, úzkost, bezmoc. Další ze silných emocí byl vztek, který uvedly respondentky A a B. Cítily obrovský vztek ze ztráty rodičů, měly vztek na nacistický režim, lidi ve svém okolí, a jak uvádí respondentka B i sama na sebe. Uvádí, že i když byla malá, a moc toho nezmohla, stejně si dlouhá léta vyčítala, že smrti svých rodičů nedokázala zabránit. Uvedly také, že si vzpomínají, že lidé tehdy těžko dokázali být klidní, měli časté pocity, že je někdo může sledovat, a velmi často se museli ohlížet. Respondentka A říká: „*Je těžké zůstat v klidu, když víte, že cokoliv uděláte, může mít takové následky.*“ Stejně tak respondenti, kteří sami válku nezažili, uvádí, že pocity, které s nimi sdíleli jejich rodiny po konci války, by se daly popsat jako strach a úzkost. Respondent E uvádí, že doba byla tak těžká, že lidé sami už nevěděli, co si myslet, neboť jakýkoliv jejich čin mohl vyvolat zcela likvidační reakci pro ně samotné, či jejich rodiny.

2.2

„*Rodiče cítili, že by sami se sebou nemohli žít, kdyby odmítli pomoc raněným a hladovým vojákům. Otec neváhal ani na vteřinu, jestli jim pomoc nabídne, zvláště když věděl o místech v lese, kde je těžko někdo najde.*“ Respondentka B uvádí, že si vzpomíná, že její rodiče odhodlání pomoci partyzánům nijak neskrývali, a považovali to za samozřejmost. „*Věděli, že riskují své i jejich životy, to hrdinství nám však zároveň poskytlo jistou hrdost a povzbuzení.*“ Respondentka A uvádí, že vírou v to, že konají něco správného, hledali lidé v této době jistou útěchu. Obě pamětnice se shodují v tom, že si všichni, kteří se rozhodli podporovat osvoboditelské snažení, byli dobře vědomi toho, jaký trest může následovat, a o to víc všechny, kteří se na osvobození podíleli, obdivují.

Respondenti C a D shodně uvedli, že cítí obrovský obdiv a úctu k obětem, které jejich rodiny, ale i jiní přinesli. I když to sami nezažili, díky tomu, co v jejich rodinách po válce zůstalo, říkají, že si moc dobře uvědomují, s čím se lidé museli vyrovnat. Respondent D uvádí, že to, co jeho rodina podstoupila v zájmu pomoci společnosti, místo toho, aby pomohli v danou chvíli sami sobě, byl velký závazek pro celý jeho budoucí život, protože povědomí o těchto obětech mu dávalo sílu rozhodovat se v zájmu všech, a nejen svém. Respondent E uvádí, že lidé, kteří pomoc partyzánům nabídli, si zaslouží nekonečnou úctu. „*Oni věděli, že jim za to hrozí smrt, přesto konali to, v co věřili, že je*

správné, to vypovídá o tom, že to byli výjimeční lidé a my jim dlužíme, aby se na ně nezapomnělo.“

2.3

V této otázce se odpovědi respondentek A a B rozcházejí, v tom, že respondentka A věděla, kdo stál udáním jejího otce již velmi záhy, a ještě v čase války, kdežto respondentka B se to dozvěděla s odstupem dvou nebo tří let. Respondentka A říká: *„Nedovedete si představit, jaký vztek zažijete, když se dozvíte, že váš otec byl zabit, protože jej udal někdo z jeho přátel, který byl placen gestapem. Najednou si uvědomíte, že nemáte přátele, že nemáte komu věřit.“* Stejně tak respondentka B uvádí, že hořkost z toho, že byli zrazeni lidmi, které osobně znali, a kteří byli před válkou přátelé, je jeden z těch nejhorších pocitů, co člověk může zažít. Respondentka B to označila jako: *„naprosté zklamání z toho, čeho jsou lidé schopni.“*

Respondenti C a D shodně uvedli, že cítili obrovské zklamání, když se dozvěděli, že těžkým osudem jejich rodin stojí lidé, kteří do té doby byli jejich přáteli. Respondent C říká: *„I když to na vlastní kůži nezažijete, tak se stejně nechcete smířit s tím, že byl někdo takto schopen ublížit vašim blízkým.“* Respondent D zase uvádí: *„Bylo to hrozné, zároveň mě to však nutilo porozumět tomu, co se dělo, a tak nikdy nezapomenout na ty, kteří si zaslouží, aby se o nich mluvilo.“* Všichni respondenti pak uvedli, že takové zjištění pochroumá lidskou důvěru, a i je samotné ovlivnilo v životě, protože bylo daleko těžší získat si jejich důvěru. Respondentky A a B, uvedly, že i prosté navazování přátelství pro ně bylo pro léta těžké, protože měly strach se někomu svěřit, a ve spoustě lidí, i neprávem, viděly zrádce.

Respondent E uvádí, že právě tyto zjištění, byly pro společnost stejně destruktivní, jako samotná válka, protože ve spoustě lidí vyvolaly nedůvěru vůči ostatním, a trvalo dlouhá léta, než byli schopni ve společnosti normálně fungovat. *„Vyrovnat se s tím prostě nejde, i když tomu člověku odpustíte, nezapomenete, co udělal“*, uvádí.

Dílčí cíl 3:

V třetím segmentu jsem se zabýval tím, jaké bylo pro lidi soužití s udavači. V drtivé většině případů byli udavači odhaleni, a rodiny poškozených věděly, kdo stojí za jejich utrpením. Proto mě v této sekci otázek zajímalo, jak se člověk s takovými událostmi vyrovná, a jaké to je, když válka skončí, udavač přijde o své chráněné postavení, a zase mají žít v jedné společnosti s lidmi, na jejichž nešťastném osudu se podílel.

Výzkumné otázky:

3.1 Jaké bylo žít po konci války s lidmi, kteří se zasloužili o smrt vašich rodinných příslušníku nebo přátel?

3.2 Obrátili jste se po válce třeba na soudy nebo nějaké instituce s tím, aby bylo vyšetřeno, co se dělo, a ti co stáli za životy vašich blízkých, byli potrestáni?

3.3 Dokázali jste odpustit těm co vám tak moc ublížili?

3.1

Respondentka A uvádí, že přenést se přes něco takového, jako je něčí zrada, která končí smrti jednoho z vašich rodičů je nemožné, protože něco takového zkrátka zapomenout nejde. Sama však říká: „*Snažili jsme se soustředit na obnovu našeho života, maminka chtěla, aby to zase bylo jako dřív, a věděli jsme, že to půjde jedině, pokud budeme všichni táhnout za jeden provaz.*“ Respondentka B, která přišla o oba rodiče, byla již trochu starší, a byla už v době války ve věku, kdy si uvědomovala, že rozpolcená společnost se těžko bude dávat dohromady, a tak říká, že sama cítila potřebu urovnávat vztahy v zájmu budoucích let, i když jak sama uvádí, bylo to velmi těžké, protože o to víc to vše bolí, když za tím stojí lidé, které znáte.

Respondent C uvádí, že on sám si hrůzy války uvědomil až v pozdějším věku, kdy se více o vše zajímal, a jeho blízcí mu sdělili, kdo byl tím, který udání podal, a zasloužil se tak o utrpení, které se jeho rodinou neslo celá léta. Říkal, že zpracovat tyto pocity pro něj bylo velmi těžké, a že sám cítil, že částečně uklidněnou nevraživost mezi lidmi s odstupem let vyvolal, když se o všem plně dozvěděl. „*Byl jsem vzteky bez sebe, já to nevěděl, normálně sem s lidmi bavil, a pak, když jsem zjistil, co a jak se stalo, cítil jsem obrovskou nenávist.*“ Podobně na tom byl respondent D, který byl rovněž ve věku

schopného si věci více uvědomovat až několik let po konci války. On sám však ale říkal, že napětí mezi lidmi vnímal už předtím, než znal celý příběh, a věděl, že zdaleka není vše odpuštěno. I když tušil, že to, co se stalo, nebylo v pořádku, uvedl, že přesto pro něj zjištění pravdy bylo naprostým šokem, a trvalo mu dlouho, než pocity zpracoval. Podobně jako respondent C i on uvedl, že měl pocit, že nevráživost, kterou on s odstupem času cítí je silnější než ta, kterou prožívali jeho rodinní příslušníci, kteří ony události přímo zažili.

Celkově se dá ale říci, že ač si respondenti uvědomovali, co se stalo, snažili se nedávat příliš najevo své pocity, a měli potřebu pomáhat obnově země, jejich důvěra však byla ve všech případech silně pošramocená.

3.2.

Respondentka B uvedla, že člověk, který stál za smrtí jejich rodičů, spáchal ještě před koncem války sebevraždu, a i když se poté dozvěděla, kdo tím mužem byl, necítila již přílišnou potřebu k tomu, aby byl se případ více otevíral, jednak protože cítila obrovskou bolest pokaždé, kdy se k těm událostem vracela, ale také proto, že ač cítila jistotu nevráživost i vůči rodině onoho udavače, sama viděla, že i jeho rodina velmi trpí, protože dobře ví, co on sám udělal. Respondentka B, jak jsem již zmínil dříve, chtěla, aby se lidem zase žilo dobře, a měla potřebu pracovat na obnově společnosti. Říká, že došlo k jakési konfrontaci s rodinou udavače, sama ale viděla, že i právě jeho rodina je událostmi války natolik zhrzena, že necítila potřebu se jakkoli mstít, či toužit po odplatě.

Respondentka A uvádí, že její rodina měla potřebu se s oněmi událostmi vyrovnat, a snažili se po válce dosáhnout minimálně jakési soudní spravedlnosti. Záznamy gestapa však byly zničeny, a oficiálně veden jako konfident nebyl v obci nikdo. Vztít spravedlnost do vlastních rukou prý nechtěli, cítili, že by se snížili na úroveň těch, proti kterým se snažili léta bojovat. Rodina udavače ještě několik let v obci žila, čím více se však dostávalo do podvědomí všech občanů, kdo stojí za informováním gestapa, sílil na tuto rodinu tlak, který skončil odstěhováním se jinam po zhruba 3 nebo 4 letech od konce války.

Respondenti C a D se již soudně nijak nezabývali těmi případy, bylo to už několik let po konci války, kdy se vše v plné podobě dozvěděli, jak jsem již zmínil dříve, oni sami často cítili větší zášť než ti, co události sami zažili. Respondent C tak například uvedl, že i když věděl, že sám udavač je tou dobou již po smrtě, chtěl, aby se obecně vědělo, že tento

člověk takto konal, a snažil se, aby se nezapomnělo nejen na oběť jeho rodiny, ale právě i na člověka, který stal za jejich utrpením. Uvedl, že s rodinou udavače měl problém, a nebyl schopen s nimi komunikovat, to stejné uvádí i respondent D, který podobně jako respondent C zahrnul rodinu udavače, a neměl přílišnou snahu zlepšit vztahy mezi rodinami.

3.3.

Poslední otázka byla krátká, nepožadoval jsem žádnou dlouhou odpověď, a předem jsem upozornil své respondenty, že naprosto pochopím, pokud nebudou chtít odpovídat.

Respondentka B odpověděla, že udavači, který, stál za smrtí jejího otce, by odpustila jen těžko, i kdyby žil ještě mnoho let po válce. Odpustila však jeho rodině, respektive necítila potřebu jim něco nějak zvlášť vyčítat, vzhledem k tomu, že sama viděla, jak trpí. Respondentka A uvedla, že plně odpustit nedokázala nikdy, ač se snažila, ale bolest, která byla těmito činy způsobená, byla natolik silná, že toho nebyla schopna. Respondenti C a D uvedli, že odpustit takovému člověku si dovedou jen těžko představit, respondent C uvedl, že kdyby on sám ty události zažil, nejspíš by toužil po pomstě, a nechtěl věci nechat být, akt udání, kdy víte, že po vašem informování, může být člověk zabit, popsal jako neodpustitelný. Respondent D si uvědomoval, že doba byla velmi těžká, a nebyl natolik odsuzující vůči udavačům, protože si sám byl vědom, před jak těžkými rozhodnutími často museli stát, odpuštění by se ale sám asi bránil. „*S tím, co vím, bych to těžko dokázal.*“

5.6 Shrnutí získaných dat

Dílčí cíl 1:

První dílčí cíl měl pomoci vykreslit prostředí a podmínky protektorátu tak, abychom i my s odstupem desítek let od konce války byli schopni si představit, jaký život tehdy lidé vedli. V první kapitole této bakalářské práce jsem uvedl, obecný socio-historický kontext, který nám onu dobu měl přiblížit. V praktické části jsem se dále snažil přiblížit

hlavně samotné prožití těchto událostí prostřednictvím rozhovorů, které jsem vedl s pamětníky, nebo lidmi, kteří byt' se narodili později, byli těmito událostmi silně zasaženi.

Věřím, že na základě odpovědí, které mi respondenti poskytli, se mi v mé interpretaci podařilo alespoň částečně nastínit, jaká situace v protektorátu panovala. Všichni respondenti se shodli, že jedním z těch faktorů, které člověk za protektorátu zažíval bych strach. Strach nejen z okupační moci, ale jak jsme mohli vidět, také z vlastních přátel, a blízkého okolí, neboť protektorátní systém vytvořil takové podmínky, že bezpečno nebylo ani mezi nejbližšími sousedy či přáteli. Lidé byli vytrženi ze svého běžného života, a vrženi do života v nejistotě a strachu o vlastní život. Ptal jsem se po změnách, které se v životě lidí udály, a zdá se, že se změnilo opravdu vše.

Dále jsem se ptal, jaké pocity prožívali lidé po konci války, a ze všech odpovědí vyplývá, že ač všichni pocítili úlevu, byli událostmi předchozích let natolik vyčerpání, že ani bezprostřední konec války neznamenal konec jejich neštěstí. Někteří respondenti popsali konec války jako nový začátek, a to začátek od nuly, neboť válka po sobě nezanechala jen zničenou krajinu, ale také zničenou společnost a mezilidské vztahy.

Mimetická reflexe:

První dílčí cíl nám nenabízí širokou škálu mimetických mechanismů, přesto zde prostor pro reflexi z pohledu Girardovy mimetické teorie existuje. Samotná situace, která v protektorátu panovala, nám totiž ukazuje silnou povahu a ničivý, často až likvidační vliv mimetických mechanismů. Můžeme si totiž představit lidské jednání jako řetězec napodobování. Výrazným prvkem v odpovědích mých respondentů byl strach, který se šířil napříč celou společností. V takto rozpolceném prostředí se tak nabízí jistá možnost reagovat na tento strach napodobováním chování okupační moci, a tak se vyhnout nebezpečí. Důležité je si také uvědomit, jak zmínili sami respondenti, že po konci války sice přijde úleva, nikoliv však bezstarostný život. Společnost je rozdělená, mimetické mechanismy nadále přetrvávají a je potřeba, aby vyvstaly nové vzory pro napodobování, které představují hodnoty, jaké jsou pro obnovu a následný chod společnosti klíčové. Lidé jsou ze všech tvorů nejnáchylnější ke konfliktům, mimetická touha totiž nemusí jen spojovat, ale její síla může být také odpudivá. Jeden ze způsobů, které mohou pomoci společnosti s touto obnovou je tak hledání nové autority, a to takové, která představuje hodnoty, jako jsou svoboda, důstojnost a solidarita.

Dílčí cíl 2:

Druhý dílčí cíl měl za cíl více přiblížit prosté prožívání krutých událostí osvobození protektorátu z pohledu obyčejných lidí. Snažil jsem se dostat odpovědi na otázky, s čím se lidé museli vyrovnávat, jaké to bylo v takovém prostředí žít, a jaké bylo vědět, že to, co se děje není jen náhoda, ale je to dílem někoho, kdo často úmyslně poslal na smrt lidi, kteří chtěli jen pomáhat a v klidu žít.

Neustále se i zde opakoval pocit strachu, který zcela pochopitelně provázel lidi po celou dobu druhé světové války. Ke strachu se však zde přidává také vztek, který respondenti, ale nejen oni, cítili vůči nacistickému režimu, i vůči svým spoluobčanům. Lidé žili ve světě, kde už nevěděli, co si mají myslet, a komu ještě můžou věřit. Celkem logicky tyto vztahy vyústí ve společnost plnou odcizení, kde se jen velmi těžko hledá společná řeč. Respondenti však také nezapomněli zmínit, že bylo spousta případů, kdy jim jejich sousedé a přátelé nabídli opravdovou pomoc, a chtěli se společně podílet na překonání těžkých časů s vidinou lepších zítřků.

Mimetická reflexe:

Stejně jako v předchozím segmentu i zde je strach silným motivem, který zásadně ovlivňoval lidské chování. Ke strachu se zde přidává i vztek, který lidé necítili jen vůči okupačním silám, ale také vůči svým spoluobčanům, kteří se často zasadili o jejich nešťastné osudy. Válka vytvořila atmosféru plnou násilných postupů, a právě strach a vztek jsou výsledkem napětí a rivalit mezi lidmi, kteří se snažili v tak těžké době přežít. Řetězové napodobování těchto jevů, spojené s násilím, odcizením a ztrátou důvěry, vedlo k rozvratu společnosti. Nelze však opomíjet solidaritu, kterou lidé i v takové době dokázali projevit a kterou můžeme interpretovat jako snahu o nalezení nových forem napodobování, které přispějí k vítězství nad zlem a k lepšímu životu společnosti. Jak uvedly samy respondentky, všichni, kteří se na odboji nebo pomoci partyzánům podíleli, si byli moc dobře vědomi, co může být důsledkem jejich počínání, přesto pokračovali v boji za dobrou věc. Jejich činy jsou důkazem, že touha po svobodě dokáže přebít i tak silné emoce jako jsou strach a beznaděj. Obětování se v zájmu společnosti je totiž významným procesem v utváření a udržování nové a lepší struktury společnosti.

Dílčí cíl 3:

Třetí část rozhovorů tvořili odpovědi na otázky týkající se období konce války, a období po jejím konci, kdy byl proces obnovy značně komplikován soužitím lidí poškozených s těmi, kteří za jejich utrpením stáli. Ptal jsem se, jaké to bylo žít v jedné vesnici, v sousedství, s člověkem, který svým rozhodnutím připravil mé respondenty o jejich rodinné zázemí nebo dokonce o životy jejich nejbližších. Tyto otázky byly velmi osobní, a z rozhovorů s přímými pamětníci jsem cítil, že i s odstupem více než sedmdesáti let se jim o nich velmi těžce mluví. Přesto bych rád ocenil jejich otevřenost, a schopnost zachovat si tvář, a zůstat lidskými. Ač nedošlo k úplnému odpuštění, došlo k potlačení vlastních tužeb po odplatě v zájmu vytvoření prostředí, kde se po válce bude všem žít lépe.

Z této části rozhovorů také vyplývá, že často ti, kteří události sami nezažili, ale dozvěděli se o nich až s odstupem let, cítili vůči lidem, kteří poškodili jejich rodiny větší zášť než ti, kteří byli bezprostředně u oněch události přítomní.

Mimetická reflexe:

Ve třetí části jsem se zabýval zejména tím, jaký byl život po válce, tedy jaké například bylo soužití lidí, jejichž životy byly válkou silně negativně ovlivněny, a těmi, kteří za tím stáli. Dynamiku těchto vztahů, kdy pro mnoho lidí byly strach, nenávist a násilí součástí jejich životů, nám i v tomto případě může osvětlit mimetická teorie. Vztahy lidí po válce byly silně poznamenány mimetickou touhou po pomstě. Jak ale vyplývá z odpovědí pamětníků, sami tito lidé cítili potřebu tyto touhy a zášť potlačit, aby mohlo dojít k procesu obnovy poválečné společnosti a lepšího místa pro život pro všechny, včetně jich samých. Proces takového potlačení tužeb, automaticky vyvolávajících konflikty, můžeme interpretovat jako pokus o překonání negativních vzorců napodobování. Mimetická teorie nám dále ukazuje, že lidé, kteří události sami nezažili, často tuto touhu po pomstě cítili silněji než jejich rodinní příslušníci, kteří onu dobu zažili. Ukazuje se tak, že napodobování vzorců mohou přebírat i pozdější generace, které nemají vlastní zkušenost s těmito událostmi, které by výše zmíněné vzorce přímo formovaly. I zde je třeba připomenout zájem mnoha velmi trpících lidí na překonání negativních a konflikty vyvolávajících vzorců. Na jejich dobré činy by se nikdy nemělo zapomínat.

6. Transkulturní reflexe

V této závěrečné kapitole bych rád podrobil témata vyvstávající z předchozích kapitol reflexi s důrazem na transkulturní perspektivu. Pro lepší přehlednost, a větší uvedení do dané problematiky, bych v první podkapitole nastínil, co se vůbec pod pojmem transkulturalita rozumí, a jaké jsou stěžejní pojmy na něj navazující. V druhé podkapitole bych pak tyto pojmy přímo navázal na svou bakalářskou práci.

6.1. Vymezení pojmů

Jak již samotný termín napovídá, zcela klíčovým je pojem **kultura**. S tímto pojmem se člověk setkává velmi často, zdá se zaběhlý a celkem jednoduchý. V případě, že tento pojem podrobíme hlubšímu zkoumání, ukáže se jeho velmi komplikovaná povaha. Jednu z prvních definic pojmu kultura přináší evolucionistický myslitel Edward Burnett Tylor ve své knize *Primitivní společnost*. Kulturu definuje takto: „*Kultura nebo civilizace v nejširším etnografickém smyslu slova je komplexní celek, který zahrnuje vědění, víru, umění, mravy, obyčeje a všechny další schopnosti a zvyklosti, které si člověk osvojí jako příslušník společnosti.*“⁷⁶ Ač je tato definice dodnes považována za celkem hodnotnou, z pohledu transkulturní komunikace je neúplná, neboť příliš nebere ohled na dynamičnost kultury. Kultura je totiž sama o sobě velmi dynamická, neboť každá taková kultura se neustále vyvíjí, proměňuje a prolíná s ostatními.⁷⁷ Důležité je také neopomíjet vztah člověka a kultury, protože stejně jako člověk kulturu zformoval, tak formuje i ona jej. Stejně tak nám kultura ukládá, jak se v daných situacích chovat, jaké chování se od nás očekává, a jaké můžeme my očekávat od druhých.⁷⁸ Podle Murphyho totiž kultura utváří naše každodenní chování.⁷⁹ Nesmí se také opomíjet rozmanitost kultur, protože právě ta je jedním z ústředních znaků lidského života.⁸⁰

⁷⁶ TYLOR, Edward B. *Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art and custom*. Mineola, New York: Dover Publications 2016.

⁷⁷ Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2016. s. 23.

⁷⁸ Srov. MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2004, s. 32.

⁷⁹ Srov. MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 2004, s. 34.

⁸⁰ Srov. GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003. s. 15.

Ještě širší rozměr a souvislosti nám otevírá přidání předpony **trans-**. Tato předpona nás odkazuje k **transcendentní dimenzi kultury**, a doplňuje jakýsi vyšší rozměr. Vztah transcendence a kultury je třeba jasně vymezit. Emmanuel Levinas takovou transcendenci vnímá jako náboženskou víru, víru v někoho druhého, který sám přesahuje lidské poznání.⁸¹ Právě tato neuchopitelnost a tajemství nás vede k touze po transcendenci.⁸² Takto chápána transcendence se označuje jako vertikální, horizontální oproti tomu se rozumí taková, která je více zakořeněná ve věcech pozemských. Transkulturalita nehledí na to, jaký má člověk kulturní původ, nabízí však společný vztah k onomu tajemství.

6.2 Transkulturalita v bakalářské práci

Ač se tak na první pohled zdát nemusí, i téma mé bakalářské práce s je s transkulturalitou i transkulturní komunikací jako takovou spjato. Jedním z velmi důležitých prvků lidského života je důstojnost. Nekonečná dignita, která je vlastní každému člověku.⁸³ Obrat ve vnímání důstojnosti přichází se smrtí a zmrtvýchvstáním Ježíše Krista. Právě díky křesťanskému myšlení vnímáme každého člověka jako tvora s nekonečnou důstojností. Z toho transcendentního základu lidské důstojnosti vychází pojetí člověka jako osoby. Pro toleranci a pochopení druhého je potřeba vnímat člověka jako osobu, pokud se tak neděje je lidská důstojnost ohrožena, a není možné dojít k naplnění žádné z vyšších hodnot, ke kterým se transkulturalita vztahuje.

Jak jsme ale mohli vidět v předchozích kapitolách, důstojnost člověka byla silně narušena. Právě důstojnost člověka je však tím, co pro transkulturní komunikaci tvoří jeden z jejich myšlenkových základů. Když se na dobu druhé světové války díváme prostřednictvím transkulturní komunikace, nabízí se nám tím rozkrytí velmi komplikovaného vztahu k důstojnosti. Když člověka zbavíme jeho důstojnosti, zbavujeme jej jeho lidství. Takto můžeme označit nacistické nakládání se Židy a Romy, kteří v očích nacistů neměli žádnou důstojnost a práva. Dalším prvkem, který mají genocidy společný je dehumanizace, tedy odlidštění. Zdánlivě neškodné označení člověka za různé druhy

⁸¹ Srov. LÉVINAS, Emmanuel. [online]. Sun. 32.7. 2006. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/levinas/#PhilBegiesca1935TranNeedEsca>.

⁸² Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2016. s. 34.

⁸³ Srov. ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská a sociální etika. Úvod a principy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2015, s. 23.

otravných zvířat může přerůst v obrovskou lidskou tragédii. Tohle přesně se v nacistické ideologii dělo, když, Židé a Romové byli označeni za otravný hmyz, kterého je třeba se v zájmu třetí říše zbavit. Velmi podobný mechanismus se vyskytoval také v občanské válce ve Rwandě mezi léty 1990-1993, ale i v jiných genocidách a válkách napříč dějinami.

Podobně nedůstojný způsob můžeme najít také ve vztahu nacistického Německa vůči obyvatelům protektorátu. Jak jsem již zmínil v první kapitole, okupační správa neměla čisté úmysly ani s obyvateli protektorátu, byť nespádali ani do jedné ze skupin určených k vyhlazení v koncentračních táborech. Ztrátu důstojnosti totiž znamená samotný fakt, že se člověka snažíme využít k plnění našich potřeb. Nacisté využili protektorát pouze jako zdroj surovin a pracovní síly pro své potřeby, na jakémkoliv uznání pro československý lid však zájem neměli, neboť i ten, byl jako slovanský považován za méněcenný. Zmíněná ostrakizace je právě tím, co nás v případě transkulturního smýšlení nutí uvažovat.

Dalším bezesporu zásadním pojmem, nejen pro transkulturní komunikaci, ale i pro člověka jako takového je svoboda, která je *darem, který má každý v sobě a o sobě*.⁸⁴ Stejně jako důstojnost, bývá i svoboda člověka v době války, nejen té, které se věnuje bakalářská práce, narušena. Křesťanské učení, z něhož vychází myšlení západního světa, stojí na tom, že člověk se rodí svobodný. Jak ale může člověk svou svobodu naplnit, když je vržen do krutého světa zmítaného válkou? Otázek spojených se svobodou ale z období druhé světové války vyplývá daleko více. Je totiž důležité si uvědomit, že samotné Hitlerovo smýšlení bylo podpořeno vírou v nekonečnou svobodu. Jeho vize svobody však byla podmíněná tím, že je nejprve se zbavit těch součástí společnosti, které jí kazí, poté, až bude dílo hotovo, bude svět svobodným a krásným místem. Hitler sám sebe totiž viděl jako zachránce Evropy.⁸⁵

Věřím, že na základě výše uvedeného je jasné, že transkulturalita je součástí každodenního světa, a transkulturní mechanismy můžeme nacházet v našem běžném životě. Jsou přítomny v našem denním jednání jak v osobní rovině, tak společenské, neboť právě tyto mechanismy jsou hybateli v sociálních procesech a strukturách. Transkulturalita v sobě nese nekonečný potenciál, neboť výše zmíněné aspekty jako důstojnost, svoboda, ale i utrpení či útlak, v sobě nesou výzvy, které nás nutí neustále přemýšlet, a nevzdávat se naděje, že můžeme žít ve světě, který bude dobrým místem k životu pro všechny, nehledě

⁸⁴ BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 268.

⁸⁵ KNOPP, Guido. *Hitler*. Praha: Knižní klub, 1998, s. 7.

na jejich původ či postavení. Je velmi důležité nebát se neznámého, protože obohacení, které z poznání jiných může pramenit, je nesmírně důležité pro nás samotné. Transkulturní komunikace nám k tomu dává jedinečný prostor a příležitost.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala velmi širokým tématem, které silně ovlivnilo události spojené s druhou světovou válkou. Udavačství a kolaborace byly jedním z důvodů, proč válka probíhala právě tak, jak probíhala. Věnovat se této problematice ve své bakalářské práci jsem se rozhodl z několika důvodů, které jsem již v úvodu zmínil. Hlavním cíle práce bylo popsat a analyzovat ony fenomény s důrazem na zahrnutí všech důležitých aspektů, které s nimi bezprostředně souvisí. Udavačství a kolaborace v sobě totiž nesou velké množství aspektů a problémů morálních, politických i sociálních, a ty všechny je důležité zahrnout do uvažování, neboť bez hlubšího provázání všech těchto aspektů by nebylo možno dojít k výsledku, který by se dal dále prezentovat.

K naplnění toho hlavního cíle jsem dospěl prostřednictvím plnění dílčích cílů, a odpovídáním na otázky, které z nich vyvstaly. Nejprve bylo důležité si udělat širší socio-historický kontext, bez něhož by jen těžko bylo možné se více ponořit a vcítit do doby, která ještě po mnoha letech rezonuje společností, a která byla tak nesmírně komplikovanou. Nastíněním kontextu jsem vymezil pole, na kterém jsem se v práci pohyboval, zároveň jsem tak mohl práci více přizpůsobit právě době Protektorátu Čechy a Morava, neboť ono nastínění kontextu nám zároveň odpovídalo na otázku, jaké faktory byly pro protektorát specifické, a jak těžkým obdobím pro celý národ byl.

Pro základní pochopení samotných termínů udavačství a kolaborace jsem těmto pojmům věnoval samotnou kapitolu, kde jsem na základě nejen historických, ale zejména etických a filozofických zdrojů popsal, co si pod těmito fenomény představit, a v jakých formách se vyskytují. Pro pochopení je vždy důležité udělat kategorizaci jevů, a každý z jejich druhů a typů popsat, tak aby v dalších částech práce bylo už jasné, v jaké souvislosti se používají. V této kapitole jsem se zároveň věnoval i dalšímu z dílčích cílů, který se tázal po tom, jaké jsou hlavní důvody a motivace k rozhodnutí stát se udavačem či kolaborantem.

Pro lepší představu bylo důležité ukázat si tyto fenomény na opravdových případech, které se na našem území v době protektorátu staly. Pro potřeby této práce jsem vybral dva dle mého názoru velmi silné příběhy. Tím prvním, možná vůbec nejslavnějším v naší historii, byla zrada Karla Čurdy, která přímo vedla ke smrti výsadkářů ze skupiny *Anthropoid*, kteří se podíleli na uskutečnění atentátu na zastupujícího říšského protektora

Reinharda Heydricha. Uvedená Čurdova zrada rezonovala společností ještě mnoho let po válce. Právě na tomto případě udavačství se dá velmi dobře vykreslit, nejen jak složitou dobu každá válka představuje, ale také, jak fungují, pro tuto práci stěžejní fenomény udavačství a kolaborace v praxi. Druhým případem, který jsem pro práci vybral, byl výsadek *Chalk*, na jehož příběhu jsem se rovněž snažil analyzovat a popsat okolnosti oněch fenoménů. Jedním z důvodů, proč jsem vybral právě tyto dva případy, byl i fakt, že ač lidé mají podobné podmínky k tomu stát se statečnými odbojáři, ne vždy to tak skončí. Hauptvogel, Kubiš, Gabčík a mnozí další se rozhodli bojovat za spravedlnost do posledních sil, zatímco lidé jako Čurda či Horák, kteří prošli podobnými, či dokonce stejnými výcviky, se ve chvíli, kdy bylo nejvíce potřeba se zachovat správně, selhali, a do dějin vešli jako ti největší mezi zrádci.

Poté, co jsem na těchto případech představil, co všechno se může stát, když se lidé rozhodnou k takovému jednání, které často končí smrtí jejich blízkých, jsem se snažil prostřednictvím rozhovorů, které jsem vedl s pamětníky podobných událostí, přiblížit také to, jak tyto činy a jejich bezprostřední důsledky prožívají lidé, kteří jsou jimi přímo zasaženi. Zajímalo mě, jak lidé, jejichž rodinní příslušníci, přátelé nebo sousedé byli zabiti vlivem takovýchto činů, pamatují na tu dobu, a co v daných momentech prožívali. Pro spoustu lidí je velmi těžké i s odstupem tak dlouhé doby o těchto zážitcích mluvit, přesto se mi na základě rozhovorů, které jsem s nimi vedl, povedlo se alespoň trochu vcítit do děje, a pochopit, jaké pocity člověk zažívá. Věřím, že se mi tyto pocity povedlo přenést do samotné práce, v níž jeden z dílčích cílů sledoval právě lidské prožití takových událostí. Jsem přesvědčený, že formou rozhovorů s pamětníky se dá nejlépe docílit co největšího přiblížení se pocitům lidí, jejichž životy byly válkou bezprostředně ovlivněny.

Jsem si vědom nedokonalosti celého textu, přesto věřím, že práce může být pro mnohé přínosná. Mne osobně tato bakalářská práce mnohé dala. Dokázal jsem se více zabrat do problémů, které tížily lidi v místě, kde sám žiji, zároveň jsem si mohl výrazně rozšířit své znalosti o historii naší země. Jsem přesvědčený, že by se nemělo zapomínat, co se ve světě kolem nás dělo. Snaha o pochopení minulosti nám může v mnohém pomoci, neboť to, proč svět vypadá, tak jak vypadá, pramení právě z toho se dělo ještě předtím, než jsme my sami přišli na svět.

Bibliografie

- ANZENBACHER, Arno. Křesťanská sociální etika. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2015, ISBN 978-80-7325-371-4
- ARENDT, Hannah. Původ totalitarismu I-III. Praha: Oikoymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005 13-5.
- BEINERT, Wolfgang. Malé dějiny křesťanského myšlení. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, ISBN 978-80-7195-541-2
- BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha: Prostor, 2019, ISBN 978-80-7260-409-8
- BURDA, František. Za hranice kultur: transkulturní perspektiva. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. ISBN 978-80-7325-402-5.
- DOLEŽAL, Miloš. Čurda z hlíny: Tři dokumentární povídky z protektorátu. Brno: Host, 2019, ISBN 978-80-7577-803-1
- DOLEŽAL, Miloš. Do posledních sil. Tři dokumentární povídky z konce protektorátu. Brno: Host, 2020, ISBN 978-80-7577-543-6
- FIDLER, Jiří. Ottova encyklopedie. Osvobození 1945. Praha: Ottovo nakladatelství, 2015, ISBN 978-80-7451-448-7
- GELLNER, Ernest. Nacionalismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003, ISBN 80-7325-023-3
- GIRARD, René. O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joaem Cezarem de Castro Rocha. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008, ISBN 978-80-7325-164-2
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-485-4
- KIRWAN, Michael. René Girard: uvedení do díla. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. Cogitatio religionis. ISBN 978-80-7325-142-0

- KNOPP, Guido. Hitler. Praha: Knižní klub, 1998, ISBN 80-7176-815-4
- KOLÁŘ, Ondřej. POLÁŠKOVÁ, Kamila. Odchody a návraty. Vzpomínky účastníků zahraničního protinacistického odboje ze Slezska a Ostravska. Opava: Slezské zemské muzeum, 2018, ISBN 978-8087789-53-7
- MOHN, Volker. Nacistická kulturní politika v protektorátu. Koncepce, praxe a reakce české strany. Praha: Prostor, 2018, ISBN 978-80-7260-372-5
- MURPHY, Robert Francis. Úvod do kulturní a sociální antropologie. Vyd. 2. Přeložil Hana ČERVINKOVÁ. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-25-3
- PADEVĚT, Jiří. Dotek anthropoidu. Praha: Academia, 2017, ISBN 978-80-200-2675-0
- PŘIKRYL, Josef. 1. čs. Partyzánská brigáda Jana Žižky (srpen-listopad 1944). Ostrava: Profil, 1976
- SNYDER, Timothy. Krvavé země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem. Praha: Prostor, 2013 ISBN 978-80-7260-280-3
- STÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Vyd 8., V KNA 2. Přeložil Miroslav PETŘÍČEK, přeložil Petr REZEK, přeložil Karel ŠPRUNK. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-206-0.
- ŠEBEK, Jaroslav. Za Boha, národ, pořádek. Praha: Academia, 2016, ISBN 978-80-200-2756-0
- TYLOR, Edward B. Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art and custom. Mineola, New York: Dover Publications, 2016. ISBN 048680751

Internetové zdroje

- ČERNÝ, René. Položil svůj život za vlast. [online]. Rakovnický deník, 8.5. 2009. Dostupné z:
<https://rakovnicky.denik.cz/pozvanky/haupt20090508.html>

- GAZDÍK, Jan. První výsadky úkol v protektorátu nesplnily, končili tragicky. Anthropoid je výjimkou. [online]. Aktuálně.cz, 18.5. 2022. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/prvni-cs-paraskupiny-skoncily-tragicky-ukol-nesplnily-anthro/r~2e3d7976c6d611ecabca0cc47ab5f122/v~sl:a22acd9f7747ffd9903d7fee8491ddb5/>
- IDNES. Udávání po našem. Nacistům Češi donášeli na kolegy i příbuzné. [online]. Idnes, 4.11. 2018. Dostupné z: https://www.idnes.cz/xman/styl/protektorat-kolaborace-udavac-okupace-nacismus.A181101_124926_xman-styl_fro
- KOLOUCH, František. Katolická církev v období protektorátu – Odboj a utrpení. [online]. Moderní dějiny 12.10. 2012. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/katolicka-cirkev-v-obdobi-protektoratu-odboj-a-utrpeni/>
- Leon Festinger. [online]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Leon_Festinger
- LÉVINAS, Emmanuel. [online]. Sun. 32.7. 2006. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/levinas/#PhilBegiEsca1935TranNeedEsca>
- MARSHALL, Andrew. What is Wartime Collaboration? [online]. Dostupné z: <https://bootcampmilitaryfitnessinstitute.com/2022/12/02/what-is-wartime-collaboration/>
- MRŇKA, Jaroslav. Udavačství za protektorátu: Zrada, strach a beznaděj. [online]. a2larm, 15.3. 2021. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2021/03/udavacstvi-za-protektoratu-zrada-strach-a-beznadej/>
- Reflex. Zrod a konec zrádce. Karel Čurda pomohl nacistům a vydával se za Němce. Po válce skončil na šibenici. [online]. Reflex, 16.6. 2022. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/operace-anthropoid/113764/zrod-a-konec-zradce-karel-curda-pomohl-nacistum-a-vydaval-se-za-nemce-po-valce-skoncil-na-sibenici.html>